

HRVATSKI PLANINAR

GLASILO HRVATSKOG PLANINARSKOG DRUŠTVA

BROJ 9.

RUJAN 1930.

GOD. XXVI.

Dr. JOSIP POLJAK:

ZAGREB

PREKO VOLUJAKA DO TRNOVIČKOG JEZERA

Na visoravni Čemerna

Osvanulo je divno srpanjsko jutro. Naša karavana prilično brojna stoji pripravna pred žandarmerijskom stanicom na Čemernom, gdje smo hvala gostoljubivosti zapovjednika stanice našli dobru okrepnu i ugodno prenoćište. Još jedan kratak oproštaj i obligatno fotografiranje svih skupa, i naša se karavana zanjiše, kao da ju je zazibao tih jutarnji lahor na cvjetnom sagu bujnih košanica Čemerna. Polazimo visokom površi Čemerna (1329 m) u pravcu jugoistočnom iznad zaselka Meki Dol prema predjelu Oštrikovac. Polagano se uspesmo na humak iznad zaselka, odakle je osobito lijep pogled na cijelu visoravan Čemerno. Tu smo zaustavili našu karavanu, jer je naš drug i starina dr. R. Simonović htio da slika sjeveroistočne stijene Lebršnik planine. Tek odavle vidjeli smo kako je lijepa i slikovita visoravan Čemerno okružena unaokolo visokim planinama. Sa zapada ograncima Živanj planine, sa sjevera Suhim Vrhom (1519 m), sa istoka Rajićevim Brdom (1351 m) i podnožjem Volujaka, sa jugoistoka osebuјnjim Kukom (1817 m), a sa jugozapada cijelom trupinom Lebršnika (1859 m). U glavnom je cijela visoravan pokrita lijepim košanicama, kojima se u sredini nalaze raštrkani kućerci kršnih Hercegovaca. Nešto južnije od tih kućica nalazi se uzvisina, na kojoj je žandarmerijska stanica i ruševine vojarne bivše Austro-Ugarske, koju je narod nakon prevrata uništilo prema onoj narodnoj: »svaka sila za vremena, a kneževa za godinu«. Lijep je pogled odavle i na sjeveroistočnu stranu kamenitog i golog Lebršnika, koja nam se ukazuje u svoj svojoj sablasnoj slici. Silna kamenita trupina, koja se uzdiže iznad Čemerna do 600 m s najvišim vrhom Lebršnikom (1859 m), posve je strmo odlomljena, pa nam se tanki vapnenački slojevi ukazuju u slijedu poput listova ogromne kakve stare knjižurine. Svaki takvi tanki vapnenački tvrdi i mrtvi sloj doista je jedan list iz historije razvoja Lebršnika, svaki nam kazuje stanovito vremeno razdoblje od postanka Lebršnika do

dana današnjega. Nije naša zadaća, da prekapamo po tim starodrevnim zapisima Lebršnika, koje je moćna Priroda ubilježila svojim neizbrisivim perom, jer naš je cilj još dalek, a put težak i naporan. Treba da se ide dalje.

Kuk 1817 m i okolne planine

Silazimo laganom nizbrdicom zalazeći u lijepu i visoku bukovu šumu šumskog predjela Čenetišta. Kako je sunce već dobrano odskočilo i počelo paliti, došao nam je dobro ugodan šumski hlad. Uživajući u toj hladovini i mekanu putu prolazili smo bezbržno šumom, kada nas iznenada trgne iz tog našeg uživanja oštar i bliski prasak puške. Zastadasmo na jedan tren, pregledam kolonu i opazim, da našeg mladog suputnika C. nema među nama. Odmah nam je bilo jasno, tko je pucao. I zbilja za nekoliko časaka vidimo ga kako si kroz mali jedan gušticu krči put i sav veseo pokazuje nam svoju lovinu — lijepog i velikog goluba duplaša. Nastavismo put. Nakon kratkog vremena izdemosmo iz šume došavši do južnih stanova zaselka Braičin Laz. Tu smo slikali jednu od čudnovatih koliba, koje se sastoje samo iz visoka slavnata krova, kojemu je slama na vrhu pričvršćena prebačenim drvenim prućem. Nakon slikanja i okrepe dobrom izvor vodom nastavimo put dalje pravcem sjevernim, a zatim istočnim prema podnožju Kuka. Preko omanje uzbrdice siđemosmo na veliki pašnjak Poljana, po kojem pasu bezbrojna stada bjelorunih ovaca. Preko južnog dijela Poljane približimo se podnožju karakterističnog Kuka (1817 m) (vidi sliku u prilogu br. 6. »Hrvatskog Planinara« 1930.). I on je poput Lebršnika strmo odlomljen sa sjevera, istoka i zapada, dok se prema jugu t. j. u Crnu Goru spušta položito. Kako je sastavljen od tanko pločastih vapnenaca, to izgleda kao kakva ogromna kula, pa doista za vrijeme je rata i služio kao jako úporište i razgledište Crnogoraca, koji su s njega mogli pratiti svako i najmanje gibanje neprijatelja. Podnožje mu je obrubljeno jakim točilima, koja oko odlomljenih strana sačinjavaju cijeli pojednostavljene širine. Predosmo Poljanu i stigosmo na samo podnožje Volujaka. Tu se na malom izvoru Sućeske potoka zaustavimo, da se odmorimo mi, a i naši konji prije strmog uspona bočinom Volujaka. Sućeskopotok, koji ovdje ima malo vode, a koji znade za vrijeme kiša znatno nabujati, kako to svjedoči njegovo u podnožje Volujaka duboko urezano korito, prirodna je granica na sjeverozapadnoj padini Valujaka. Od svoga izvora u istočnom kutu Poljane teče paralelno sa bilom Volujaka sve do mjesta, gdje s lijeve strane prima potok Jабућицу. Primivši Jabućnicu ostavlja svoj sjeverozapadni smjer i u naglom zaokretu zauzima protivan t. j. sjeveroistočni

smjer. Taj smjer potoka Sućjeske teče okomito na smjer gorskog bila Volujaka, koje je potok u predjelu Prosječenici prerezao i udubio svoje korito u stijene kamenitog Volujaka i sjeverozapadnog dijela Maglića. Prosječenica je dakle probojna dolina Sućjeske kroz trupinu Volujaka, a ulaz u nju nazivlju V r a t a r . Pogled na Prosječenicu pun je veličanstvenih prizora, dolinske su strane stjenovite, vrlo strme ili u stepeničastim odsjecima, djelomično gole, a djelomično zašumljene crnogoricom i bjelogoricom. Po koritu leže odvaljeni kameni balvani sa dolinskih strana, između kojih se ruši

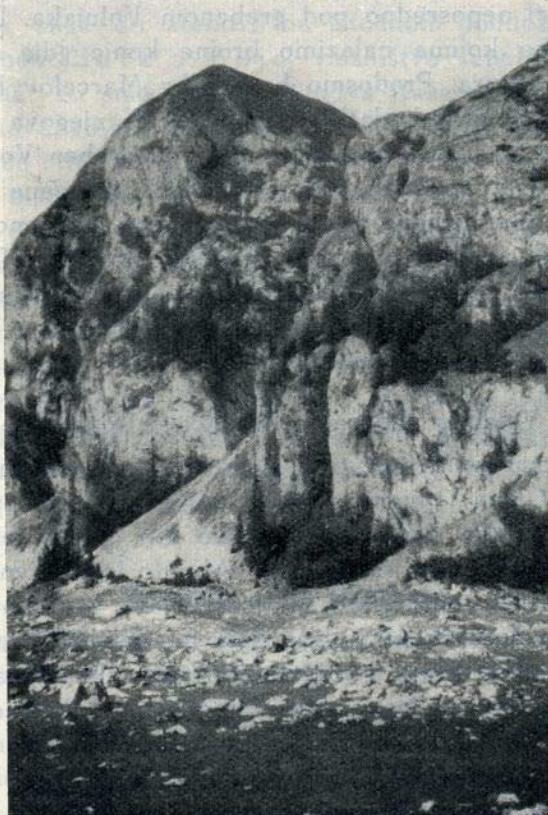

Foto: dr. J. Poljak

VOLUJAK: KLEKOV KOM

pjenušava bujica Sućjeske. Uz Jabučnicu prima Sućjeska potok prije ulaza u Vratar odnosno u Prosječenicu potok Klobučaricu, oba ova potoka primaju svoje vode sa istočnog dijela Gredelj planine, koja je prema tome razvodnica između Neretve na zapadnoj strani Gredelja, i Drine, u koju utječe Sućjeska potok sa svojim pritocima nedaleko sela Kosmana.

Uspon na Volujak

Nakon odmora zaputismo se uskom kamenitom stazom uz sjeverozapadnu bočinu Volujaka, koja je bez vegetacije, obrasla travom, što u velike olakšava strmi i dugi uspon. Nakon 100 m uspona dolazimo do vrela dobre izvor vode, gdje se svi okrijepismo i uzesmo vode, jer je na dalnjem putu više nema sve do grebena Volujaka. Od vrela biva uspon nešto naglijii, zalazimo u jednu uvalu i njome se dižemo u serpentinama prema stepenici Volujaka, prolazeći između grmlja rijetko razbacane klekovine. Konačno svladasmo i taj uspon i padosmo na visoravan zvanu Marcelov Dol, koja se nalazi neposredno pod grebenom Volujaka. Dol je prekrit pašnjacima, po kojima nalazimo brojne konje gdje slobodni pasu bez ičijega nadzora. Prođosmo brzo kroz Marcelov Dol, jer je po travnatom sagu lako hodati i dođosmo do njegova sjevernog dijela odakle se naš put opet strmo diže na greben Volujaka. Put je krševit u golom razlomljenom vapnencu, te njime dolazimo do vrela, koje izbija između litica razlomljenog vapnenca, a u neposrednoj blizini sedla na samom grebenu Volujaka. Tu kod vrela malo zastasmo, da se žedni napiju i napoje, a zatim za nekoliko časaka stigosmo u potpunom broju na sedlo zvano Studenci, po kojem nosi ime i niže opisano vrelo.

Velebna panorama Maglića i Durmitora

Stigavši na sedlo nastao je u društvu posvemašnji muk, a sví otvorise oči i usta i nijemo upiljiše pogled od sedla prema istoku. Nekoliko trenutaka nije nitko smogao niti glasa, tek iza odulje stanke uskliknuo je naš starina S.: »Ah, što je to divno, to moramo slikati!!!« A što to bijaše, što nas je sve tako zadirilo i zanjijelo, da smo na čas zaboravili da se nalazimo na Zemlji? Bila je to slika predivnog gorskog kraja u zapadnom suncu, slika koja na gledaoca ostavlja neizbrisive tragove, slika, koja nam pokazuje u raskošnoj perspektivi gigantsku stvaralačku moć Prirode i njene do savršenosti dotjerane prirodne ljepote. Ta velebna slika, što se pred nama ukazala poput kakve fate morgane, bijaše gorski sklop Maglića, Bioća i Durmitora, između kojih se uvalila visoravan Urdeni Doli sa svojim brojnim snježanicima, a u čijem se dnu u zapadnom suncu cakli divno Trnovičko ili Volujsko jezero (vidi sliku u prilogu u »Hrvatskom Planinaru« br. 6. 1930.). Sve sami kameni gorostasi od 2200 do 2400 m. aps. visine, koji su se nanizali amfiteatralno zatvarajući Urdene Dole, što se spajaju dubokim usjeklinama punim snijega poput kakvih ledenjačkih cirkova na podnožju pojedinih glavica. Bijele vapnenačke mase, od kojih je izgrađen taj veličanstveni sklop, išarane su skupinama

klekovine i snježanicima, pa su u zapadnom suncu bile intenzivno ružičaste boje, koja je prema pojedinim uvalama prelazila u modri-kasto sivu boju. A u podnožju svega toga cakli se poput »morskog oka« jezerski pladanj sa svojom glatkom i sjajnom površinom, u kojoj se sva ta slika odrazuje i uvećava tamnim zelenim refleksom okolišne klekovine i miješane šume, koja se nalazi na sjevernoj strani jezera.

Nauživši se toga prekrasnog razgleda uspesmo se zatim na obližnji vrh Studenac (2208 m), odakle je prekrasan pogled unaokolo cijelog Volujaka. Kako se je već primicao suton, valjalo je misliti na silaz do stanova na istočnom podnožju Volujaka u predjelu zvanom Bare i Boja, vlasništvo seljaka iz Pilatovice, općina Rudina. Tu smo se kod stanova Bare utaborili na debeloj travi uz stanove, gdje je domaćina naložio vatru, spremio varenike, a mi skuhasmo crnu kavu, pa uz razgovor probdismo sve do ponoći. Kratka nam bijaše noć, jer nas oko 2 sata iza ponoći potjera sitna kiša rosulja, pa se neki skloniše u obližnji stan, a neki ostadoše uz vatru do jutra. Oko 10 sati prestala je kiša, a mi odlučismo da se spustimo kroz Bare do Trnovičkog Jezera. Smišljeno učinjeno. No istom što stigosmo do jezera, kad se ponovno izlila kiša. Skupismo se ispod dvaju smrčeva kao pilići ispod krila kokoškina, pa čekaj dok kiši dosadi da pada. No kako je ona nakon dobra dva sata pokazala veliku ustrajnost, trebalo je pomicati na bolji zaklon. Odlučismo napraviti sjenicu od gusta smrčeva granja, ali uslijed jake kiše nije nam to uspjelo.

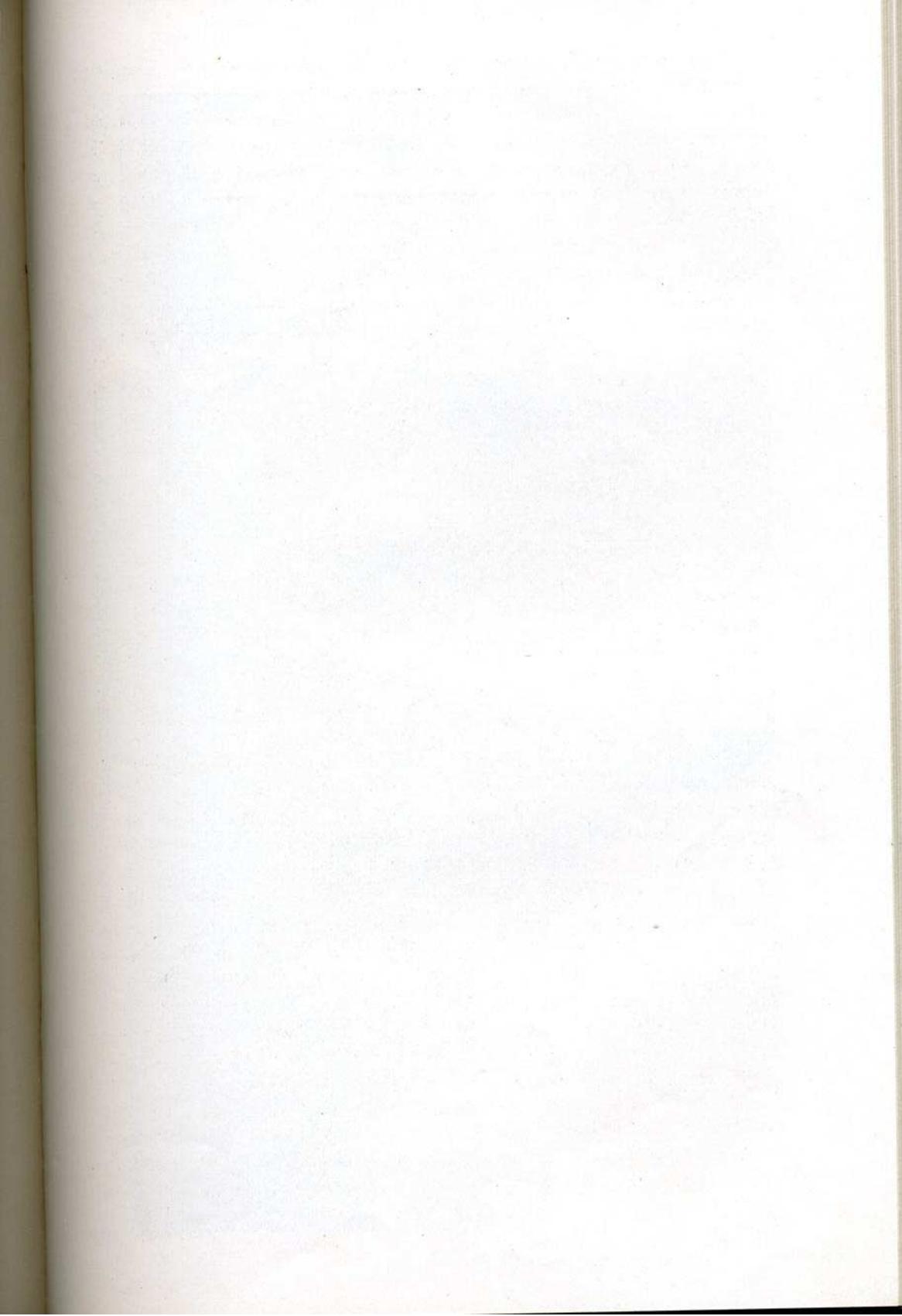
Konak u spilji Džarbina

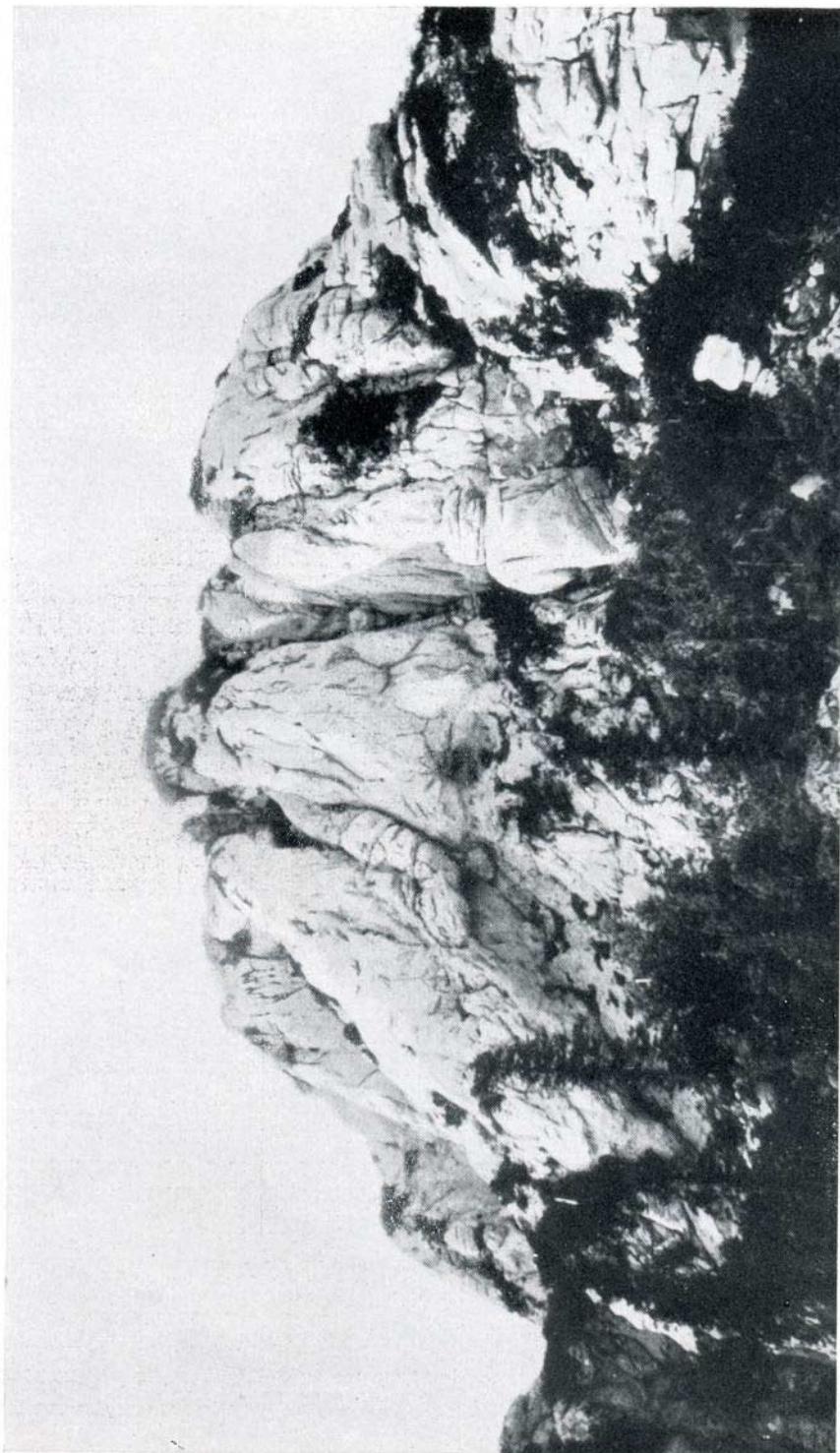
Stajali smo tako bespomoćni, dok nekako pred veče nije došao domaćina, uz čiji stan prenoćismo prvu noć, i kazao nam, da se nedaleko od nas nalazi ispod Klekova Kom a polupećina zvana Džarbine. Odmah izaslasmo dvojicu kao izvidnicu, i za pola sata eto izvidnice sa veselom vijesti: »Spilja je suha i vrlo podesna za boravište«. Skupismo karavanu i otputismo se do spilje. Prvo je bilo, da naložimo vatru i da prosušimo prokislu nam odjeću. Nacijepasmo dovoljno drva za cijelu noć, skupismo se oko vatre i za tili čas nastalo je raspoloženje u društvu, kao da nismo prije toga proživjeli ništa neugodno. Uz kavu, mljeko i nešto kruha, pa ponešto i iz zaliha uprtnjače smirismo naše izgladnjene želuce i počesmo se spremati na počinak, svaki kako je znao i mogao, da si stvori ugodan ležaj uz vatru. Mi mlađi odredismo noćnu stražu, jer u kraju ima vukova, pa smo se svakih dva sata mijenjali i tako prostražismo noć. Kiša još uvijek ustrajno pada, pa je tek oko po-

noći prestala. Mukla tamna noć u dubokoj guduri između Volujaka i Maglića. Sablasna tišina noći napinje osjetila, koja živo rade stvarajući razne fantastične slike. Noćni mir biva katkad prekinut huhukanjem jejine ili čuka, a po koji put se javlja iz daljine kratki lavež vuka. Pred jutro začuje se kao neka mukla podzemna tutnjava na protivnoj strani našeg logorišta, a u području zapadne strane Maglića. Tutnjava ta potjecala je od rušenja kamenja, što su ih divokoze rušile preskakujući od kuka na kuk, od koma na kom. Njih ima u području Volujaka i Maglića znatan broj. Jutro je osvanulo čisto i bistro, štono riječ kao ribje oko. U logorištu malo postaje sve življe. Vatra plamsa, pristavlja se voda za kavu, donosi se mlijeko sa stanova, pojedinci se izvlače iz svojih brloga, i za kratki čas sve je živo i razgovorljivo, komentirajući noćne dogodovštine. Nakon zajutarka razišlo se društvo svaki za svojim poslom što po Volujaku što po Magliću. Pustimo ih i ne smetajmo ih u njihovom radu, a mi si malo pobliže promotrimo Volujak i njegovu lijepu i zanimljivu okolinu.

Volujak i okolina

Gorski greben Volujaka teče smjerom sjeverozapad-jugoistok od Javoraka (1714 m) do Vlasulje (2339 m). Kako smo već spomenuli, taj je greben u svojoj cijelovitosti prorezan dolinom Prosječenice kod Vratara, gdje je potok Sućeska probio greben i stvorio odnosnu dolinu, kojoj je prvi početak tektonskog podrijetla. Lijevo od Vratara nalazi se kraći trak grebena sa vrhovima Tovarnice (1865 m), Uglevika (1858 m), (na karti krivo označeno Uglaši) i Javoraka (1714 m), a desno dulji dio sa najvišim usponima: Lice (2150 m), Badnjine (2242 m), Studenci (2237 m) i Stanina Greda (2020 m). Mnogi pribrajaju ovom grebenu i vrh Vlasulje (2339 m) kao najjužniju točku Volujaka, dok je drugi uzimaju za samostalni gorski greben pod imenom Vlasulje Planine. Prema sjevraru veže se Volujak na izdanke Lelije Planine, sa zapada je omeđen dolinom Sućeske potoka, na jugu se izravno veže na Vlasulju, a sa istoka je odijeljen od Maglića dubokom usjeklinom potoka Suhе, koji je desna pritoka Sućeske. Na sjeveroistočnoj strani Volujaka teku još dva nešto niža usporedna grebena s glavnim grebenom, a koji se očituju vrhovima Stanina Greda (2020 m), Stolac (1979 m) i Djevojka (1928 m), dok je drugi označen jednovitim grebenom Kite s najvišom apsolutnom visinom 1666 m. Između prvog niza i glavnog grebena Volujaka nalazimo duboko urezane uvale pune ruševnog materijala sa bočina grebena, a između samih vrhova nalaze se uvale sa snježanicima, koje nas u uvelike sjećaju na glečerne cir-

VELEBIT: ROŽANSKI KUKOVI: SJEVERNE STIJENE VARNJACE

Foto: dr. J. Poljak

kove Alpa. Između ovih nižih dvaju gorskih grebena nalazi se visoravan prekinuta nižim kamenitim prečagama tako, da je taj dio razdijeljen u tri dijela i to u visoravan Vratnice na sjevero-zapadu, Poljana nešto južnije Vratnica, i Štavljan južno Poljane. Najprostranija i najljepša je visoravan Vratnica sa svojim košanicama i vanredno slikovitom okolicom te izvanredno lijepim pogledom na Maglić i prema Urdenim Dolima. Zapadno Vratnica vidi se dio glavnog grebena Volujaka zvan Prsti, kojemu je greben nazubljen i strši poput prsti na ispruženoj ruci. U sjevernom kutu Vratnica smješteno je nekoliko lijepih i urednih drvenih stanova Hercegovaca Rudinjana, koji pripravno dočekuju putnika,

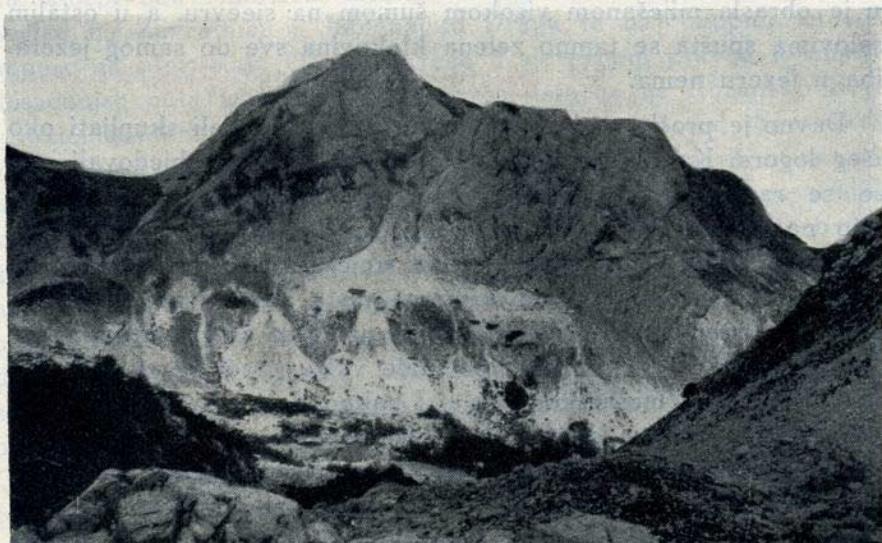

Foto: dr. J. Poljak

VOLUJAK: POGLED NA VRHOVE LICE I DJEVOJKU
S JUGOISTOČNE STRANE

dal ga podvore kavom i mlijekom. Na Poljani su lijepe košanice s bujnom travom bez stanova, dok je Štavljan krševitiji i siromašniji na košanicama. Na Štavljanu se nalazi također nekoliko stanova Rudinjana. Zapadno od stanova na Štavljanu nalazi se vrelo dobre pitke vode. Na sjeveroistočnoj padini Volujaka uz korito Suhe potoka u srednjem toku nalazimo oveću visoravan zaraslu bujnom travom zvanu Velika i Mala Poljana.

Trnovičko jezero i okolina

Među najljepše i najslikovitije dijelove Volujaka spada Trnovičko ili Volučacko Jezero i njegov okoliš. Na podnožju silnih vapnenačkih masa Velikog Maglića, Studenca, Vlasulje,

Durmitora, Malog Maglića i Bioća uvalila se duboka i prostrana kotlina, kojoj se u dnu stere lijepo Trnovičko Jezero. Voda jezera je modro zelene boje, a potječe od voda cijednica ispod snježanika, dijelom iz dvaju izvora na jugozapadnoj strani zvanih Bare, a glavni kvantum vode dobiva u najdubljem dijelu podzemnim kanalima, te konačno iz jednog pukotinskog vrela na sjevernoj strani jezera. Za vrijeme većeg vodostaja odvire voda iz jezera u jedan ponor što se nalazi na sjevernoj strani jezerskog pladnja. Temperatura vode bila je u mjesecu srpnju 16 st. C. Jezero je dugo oko 700 m, široko oko 400 m, a leži u absolutnoj visini od 1700 m. Oblika je bubrežasta sa urezanom stranom prema sjeveru; okolina mu je obrasla miješanom visokom šumom na sjeveru, a u ostalim dijelovima spušta se tamno zelena klekovina sve do samog jezera. Riba u jezeru nema.

Davno je prošlo podne, kada smo se opet počeli skupljati oko našeg logora. Kako smo slabo ili bolje reći nikako objedovali, po-veo se razgovor o tome, kako bi bilo, da se za večeru okreće nešto na ražnju. Poslasmo našeg kiridžiju Đoku do stanova, da nabavi jedno debelo, a bome i veliko janje, jer bilo nas je dosta na broju, a nismo tako reći od Čemerna ništa valjano pojeli. Nakon dosta duga vremena evo Đoke s janjem i sada se svi dodosmo na posao: jedan kupi drva, drugi podstiče vatru, treći pravi ražanj, a četvrti se primio mesarskog posla. I nakon dobra dva i pol sata bio je mastan zaloga dogotovljen, i uz poklike »vruće, vruće...!« doneseno je dobro pečeno janje pod krov naše kamenite kuće. Svi su se primili sa zadovoljstvom posla, i nakon kratkog vremena ostade ražanj gotovo prazan. Naravski, da poslije ovako masna zalogaja nije manjkala obligatna crna kava, ta u zemlji smo Hercegovo — i zato nam je dvostruko prijala. Nakon kratka razgovora spremisimo se na počinak, jer je sjutradan trebalo podraniti na put preko Urdenih Dola do Mratinja.

Dr. IVAN KRAJAČ:

JASTREBARSKO

NOVOGRADNJE PUTOVA NA VELEBITU I ZNAČENJE NJIHOVO

1. Put Veliki Alan — Rosijeva koliba.

Šumska uprava uz sudjelovanje HPD-a izgrađuje prekrasan gorski put širok 1 m 20 cm sa Velikog Alana u Rožanske Kukove predbjeko do Rosijeve Kolibe HPD. Može služiti i kao jahaći put. Predviđeno je, da će put biti u glavnom izgrađen do jeseni. Put

ima služiti šumarskim interesima, napose nadgledanju i upravi šuma, zatim domaćem pučanstvu pri prenosu sijena, drva i t. d., a istovremeno i eminentno turističkim interesima.

Ovdje ga valja razmotriti na prvom mjestu sa stanovišta razvoja planinarstva i turizma uopće u onim lijepim, interesantnim a dosada turistički neeksploatiranim krajevima.

Put je tako trasiran, da redovno nema većeg uspona od 10% do 12%, dakle je lako prohodan. Počinje na Kosici kod planinarske kolibe na Mirovu na aps. vis. od nešto preko 1370 m nad morem, i to će mu biti na tom području najniža točka. Odатле kreće šumom prema južnoj i zapadnoj bočini Alančića, gdje okreće i vraća se na istočni bok Alančića. Kod okreta u zelenoj čistini ima lijepi pogled na Zavrtnicu i Jablanačku Dragu te na ukupno otočje, napose na otok Rab. Odatle okreće u sjevernom pravcu u smjeru dosadanjeg puta zapadno od Daščevca, istočno uz Rožansku Riju visokim gorskim pašnjacima i košanicama južno od Seravskog Vrha. Odavle se otvara osobit pogled prema sjeveru na visoki zid centralnog grebena Rožanskih Kukova i sjevernijih vrhova od Gromovače preko Pasarićeva Kuka do Vratačkog Kuka, kao što i na kamene glavice Krajačeva Kuka, što strše prema nebu. Put sada prelazi u šumu u sjevernom pobočju Golog Vrha, odakle opet okreće u sjevernom pravcu u teškom terenu donjim dijelom zapadnog pobočja Krajačeva Kuka i njegova sjeverozapadnog pretkuka, gdje prešavši jedno niže sedlo u sjevernom pravcu približuje se pod kotu 1644 m, t. j. pod najviši vrh Crikvinâ. Ovaj je kameni teren sa crnogoricom radi brojnih vrtača i vrhova težak, ali ga put vrlo lijepo svladava. Došavši s južne strane pod stijene Crikvina uspinje se po najprohodnijem sedlu Crikvina uz glavni najviši vrh Crikvina. To je jedino mjesto, gdje uspon nadilazi 12%—15% i olakšat će se sa stubicama. Ono, što je prije zadavalo upravo nevjerojatni napor u onom neprohodnom i eminentno napornom terenu, t. j. uspon s južne strane na masiv Crikvina, postaje ovim putem komodnom šetnjom i čovjek može sada doista bez napora uživati onu vanrednu gorskiju visoku prirodu.

Sa usponom na sedlo Crikvina počinje planinarski najinteresantniji i upravo vanredni dio puta. Vidici se otvaraju. Sa sedla Crikvina u neposrednoj su blizini dva visoka poprečna hrpta Rožanskih Kukova: s juga kameni hrbat Lubenskih Kukova s istočnim Lubenskim i zapadnim visokim Krajačevim Kukom, a sa sjevera cijeli nad 1600 m visoki centralni kameni hrbat od Hircova Kuka preko Novotnijeva pa do Vratačkog Kuka i Hajdučki Kukovi. Sa sedla Crikvina vodi dalje put kroz centralno najinteresantnije područje Rožanskih Kukova sa prekrasnim detaljnim vidicima na

sve strane. Traverzirajući neko vrijeme sjevernim stijenama Crikvina okreće u sjeveroistočnom pravcu istočnom kamenom spojnicom Crikvina na kameni masiv između Crikvina i centralnog poprečnog kamenog hrpta. Desno se otvara pogled na impozantnu zapadnu stijenu Varnjače, lijevo na okomitu duboku usku vrtaču pod glavnim vrhom Crikvina; okrenuvši se natrag vidi se kako se diže u svom veličanstvu gotovo cijelo sjeverno kamo pobočje Crikvina. Uskim kamenim vratima pa preko gornjeg i donjeg ljepušnjog Božina Dočića ide put zapadnom kamenom spojnicom u južno zaleđe Novotnijeve Kuka, gdje s južne strane pod Zelenim Kukom na okretu dolazi do točke, koja je vanredni prirodni vidikovac, da se oko ne može dovoljno napasti. Tu okreće u zapadnom pravcu traverzirajući surove i strme kamene boćine južnog pobočja zapadnog dijela centralnog poprečnog hrpta Rožanskih Kukova. Put se je polagano uspinjao i na malom sedlu u istom poprečnom hrptu nasuprot Rosijevoj kolibi postizava svoju najvišu točku od blizu 1630 m. Odatle se uz ubavi zeleni doći spušta k Rosijevoj kolibi utječući pred kolibom u put, koji k njoj vodi sa Krajačeve kuće na Zavižanskoj Kosi. Za oko 2 sata lijepim laganim putem uz tako reći neprekidne alpinističke senzacije dolazit će planinar sa Velikog Alana do Rosijeve kolibe, što je prije bez tolikih senzacija stajalo vanredno trudnog i napornog hoda barem 5 i pol do 6 sati, radi čega su i Rožanski Kukovi, ma da najljepši u Sjevernom Velebitu, bili ostali za širu javnost potpuno nepoznati.

Tek ovaj put u vezi sa Rosijevom kolibom i kolibom HPD na Mirovu omogućuje konačno alpinističko otvaranje i posjećivanje Rožanskih Kukova. Put naime vodi pod ili u neposrednoj blizini nekih važnijih kamenih grebena Rožanskih Kukova, omogućujući tako pristup do njihova podnožja ili u blizinu toga, a na Crikvinama vodi pod samim vrhovima.

Ovaj put sa svojim nastavcima u sjevernom i južnom pravcu, kada postane poznat i kada se organizira opskrbna služba u kolibama tijekom sezone, mora da učini Sjeverni Velebit jednim od najfrekventiranijih planina u Jadranskom turističkom području.

Neizbrisive zasluge za vazda ima pri tom odlični šumsko-tehnički stručnjak šumarski inspektor gosp. Ante Premužić, koji je put u djelo proveo upotrebitivši pri tom ne samo svoje veliko tehničko stručno znanje, nego i svoju neobičnu energiju i veliku ljubav za ovaj krševiti kraj i njegovo marljivo pučanstvo.

Ovaj put sam po sebi i po svojoj namisli i po trasi i po izvedbi prikazuje objektivnu alpinističku znamenitost, pogotovo u vezi sa terenom i njegovim specifičnim ljepotama i znamenitostima, koje su jedinstvene, prikazujući najekstremnije a lijepe i veličajne oblike

Hrv. Krša. To je sa svojim nastavcima važni neobični dugi visinski put, koji vodi hrptom planine, a više ili manje paralelno s morem, uvijek na razmeđi kopna i mora i njihovih međusobnih upliva, s brojnim sved novim vanrednim vidicima na more i bezbrojno otočeje s jedne strane, a na kopnene često neobične vrhunce i bizarno stijenje s druge strane. Idući tako reći po hrptu Velebita od Oltara pa do Oštarija taj put reprezentira objektivnu alpinističku znamenitost evropskog ranga, možda i bez premca u nama poznatoj Evropi.

2. Put Oltari — Krajačeva kuća — Rosijeva koliba

Put Veliki Alan — Rosijeva koliba gorskim bilom bit će nastavljen u sjevernom pravcu do Zavižana, odnosno do Krajačeve kuće. Tu je rad na spojnici započet sa sjeverne strane t. j. od Krajačeve kuće, gdje se izrađuje staza: Krajačeva kuća — preko sedla Gornjeg Zavižana — Čemerikov Dočić. Spojnica Čemerikov Dočić — Rosijeva koliba ići će teško prohodnim terenom, pa će nakon obavljenih predstudija u terenu biti trasirana ove jeseni. Trasa će vjerojatno ići uz Kuk 1595 i uz Kuk 1617 m, vjerojatno uz neimenovani Kuk (oko 1610—1620 m, na koji su se dne 27. IV. 1930. uspeli Dr. I. Krajač i Tomo Vukelić, »Hrv. Planinar« br. 5. 1930.) i dalje njegovom visokom spojnicom u zaleđe Pasarićeva Kuka, te vjerojatno preko njegova istočnog dijela spajat će se sa putem Veliki Alan — Rosijeva koliba.

Najniža točka tog dijela puta bit će vjerojatno oko 1490 m nad Modrić Dolcem na prelazu k Gornjem Zavižanu, a najviša točka bit će valjda na Pasarićevu Kuku, u koliko ga bude prelazio, sa oko 1640 m.

U savezu s tim nedavno je izgrađen novi put na potezu: Dešinovac—Krajačeva kuća (smjer Oltari—Krajačeva kuća). Dosada je uspon sa Dešinovca do Krajačeve kuće starim putem predstavljao najnaporniji, jer najstrmiji dio puta, pogotovo u dvije trećine po goleti, a silno klimatski izložen napose po buri i snijegu. Osim toga imao je i taj manjak, da je u sebi uključivao jedno spuštanje na jugoistočnoj strani Zavižanske Kosice, dakle gubitak na visini, pa ponovni uspon obilazno zapadno i južno oko velike ponikve pod vrhom Zavižanske Kose (Vučjakom). Novi put vodi sa Dešinovca sjevernije šumom, više zaštićeno, uvijek gotovo jednomjernim usponom bez silaženja do zapadnog izdanka Zavižanske Kose (nad Kosicom), gdje prelazi kroz stijenje u južno-zapadno, od bure potpuno zaštićeno pobočje Zavižanske Kose i njime se lagano uspinje kroz šumicu do Krajačeve kuće sa zapadne strane. Ovaj novi dio puta ima slijedeće očigledne prednosti:

a) olakšava uspon od Oltara do Krajačeve kuće, jer najnaporniji dio puta svladava jednomjernim ne prejakim usponom, bez spuštanja i ponovnog uspona;

b) skraćuje uspon od Oltara do Krajačeve kuće za najmanje četvrt sata hoda na dosada najnapornijem dijelu puta;

c) zaštićen je najviše moguće od bure napose u najvišem do sada najjače izloženom dijelu puta, kojega sada zaleđe t. j. sama Zavižanska Kosa (sa Vučjakom) gotovo potpuno štite od bure. To je od velike važnosti za zimski posjet kuće;

d) prolazeći u svom najvišem dijelu po rubu zapadnog impozantnog stijena Zavižanske Kose put je time postao i planinarski interesantniji, tim više, što na jednom mjestu ide kroz mali tunel i što se vidik na more s njega najednom otvara pri prelasku u zapadno pobočje hrpta Zavižanske Kose, pa je tako i senzacija veća, jer nastupa cijela najednom bez postepenog priučavanja na taj vidik.

Kako je put s Oltara do Dešinovca prilično uređen, to je sa svim ovim radovima po gotovo u višim dijelovima nad 1400 m aps. vis. izведен konačno izvrstan kratak visinski put Oltari—Zavižani—Rožanski Kukovi—Veliki Alan. Zračna udaljenost Oltari—Veliki Alan iznosit će oko 18 km, a put razmjerno prema terenu nešto dulji, ali uvijek ostaje u smjeru gorskog bila, u koliko dopuštaju terenske prilike.

Taj je put alpinistički vanredno interesantan, jer već počevši od Siče (sedlo Markova Kuka) nad Oltarima pruža vanredne vidike na more i otočje i to bilo već sa samog puta, bilo sa najbližih vrhova, uz koje se kreće. Upravo put ide uz najljepša pogotovo morska razgledišta Sjevernog Velebita prema moru i morskoj strani. To su: prema moru izloženi Markov Kuk 1385 m, Vrh Zavižanske Kose (Vučjak 1645 m) (nedaleko su jošte zapadniji vrh Velike Kose oko 1630 m i Balinovac 1602 m), najopširnije i najneposrednije morsko razgledište sa lijepim kopnenim vidikom Veliki Zavižan 1677 m (uz kotu 1595 m), kota 1617 m, rečeni neimenovani vrh oko 1610—1620 m, nedaleko ostaje Gromovača 1675 m, Pasarićev Kuk oko 1650 m. U nastavku tog puta prema Velikom Alanu, dakle južnije od Rosijeve kolibe, ovi su vrhovi: Novotnijev Kuk oko 1660 m, vrh Crikvina 1644 m, visoki centralno položeni Krajačev Kuk sa vanrednim kopnenim i morskim razgledom, Seravski vrh (navodno) 1629 m i moru na čitavom Velebitu najbliži visoki vrhovi: Rožanski Vrh 1638 m i Alančić 1612 m.

Osim toga vodeći ovim visokim područjem pruža put neprestance vidike na karakteristične krške velebitske visoke glavice istog područja, na njihovo specifično stijenje i njihove bočine kao i na sved nove i nove poglede na razviti hrbati planine. Idući tim

visinskim putem sa sjevera dolazi najprije: lagani uspon šumom, zatim vodi rubom visoke ogromne kotline Zavižanske, koja predstavlja visoku zelenu golet, pa dalje kroz Zavižane pružajući tako oku neposredno sve karakteristike zavižanskog područja: golet i šumu, spoj stijena i crnogorice. U gornjim Rožanskim Kukovima južno od Velikog i Gornjeg Zavižana vodi put kroz neprohodni razdrti većinom goli luti krš sa svim njegovim karakteristikama dubokih ponikava te više ili manje strmog stijena na pobočju pojedinih vrhunaca. Ovaj predjel do uključivo Pasarićeva Kuka jest ono područje, gdje gromovi najviše udaraju (narodno ime Gromovača!). Ova dva područja, Zavižansko i Gornje Rožansko, idući sa sjevera jesu kao postepena priprava za treće alpinistički najljepše i najveličanstvenije područje pravih (Donjih) Rožanskih Kukova u užem smislu, gdje je kamen tvrd a visoki oblici Hrv. Krša najplemenitiji i najinteresantniji. To je naše visoko, u glavnom penjačko područje na hrptu planine. Svršava taj dio puta na najvišem sedlu velebitskom, na Velikom Alanu.

Z. ZOBUNDŽIJA:

ZAGREB

OKO ČABRA I ČABRANKE

U vijencu prirodnih čara Gorskoga Kotara jedan je od ponajljepših uresnih cvjetova — Čabar. Pa kao što najljepši runolist raste često na nedokučivom mjestu, tako je i naš Čabar zbog svoje udaljenosti (oko 45 km od željez. postaje) ostao mnogima neopažen. Malen je broj onih, koji ga poznaju; ali svatko, tko ga je jednom video, ne može dosta da se nahvali njegovih prirodnih krasota.

Čabar potpuno odgovara svomu imenu, jer leži u dubokoj kotlini, sličnoj čabru, koji je sa sviju strana okružen vrhuncima bukove i crnogorične šume. Sa zapada protječe kroz mjesto Čabranka, što izvire u njegovoj neposrednoj blizini i imade svoju otoku u Zelenoj konti, do 6 metara dubokoj udubini, kojom se ova probija za dalji put. Iza Zelene konte diže se visoka stijena s dugim tjesnacem, kojim se valja potok Sušica iz Kranjske strane pa se na koncu izljeva u duboko korito, iz kojega izlazi kao Čabranka, a ova kod Plešaca utječe u Kupu.

Na ovom se putu Čabranka probija kroz golemo kamenje, klišure, ruši se silnom bukom u niz prekrasnih pjenušastih slapova, vrtloga i valova. Visoke dolomitne stijene i mrke crnogorične šume uzduž korita Čabranke podaju ovom kraju eminentno alpinsko obilježje.

Povijest Čabra seže tamo u polovicu 16. stoljeća, kad je došao pod vlast Zrinskih i Frankopana. Petar Zrinski osnovao je g. 1663.

župu čabransku. U ono vrijeme Čabar bijaše središte velike željezne industrije i rudokopa Zrinskih, kojih nam je opis sačuvaо glasoviti pisac Haquet u 1. dijelu svoje »Orictographia carniolica«, što ju je g. 1778. posvetio kraljici Mariji Tereziji. Rudača se kopala u okolici Tršća (Rudnik i Crni Lazi), odakle se dovozila u Čabar, gdje su bile velike peći i talionice željeza. Proizvodi su se slali ponajviše u Italiju, i to u tadašnje veliko brodogradilište u Napulju.

U Čabru se najviše ističe veliki vlastelinski dvorac g. Kalmana pl. Ghyczija. Ta nova građevina podignuta je na mjestu stare kurije Zrinskih, gdje danas na desnoj strani nalazimo ostatak stare kule,

GORSKI KOTAR: ČABAR

Foto: Zv. Zobundžija

koja je nekada bila lovački dvorac Petra Zrinskoga. Pred ovom zgradom, a na današnjem trgu kralja Tomislava diže se historijska lipa, koja po svoj prilici potječe još iz vremena Zrinskih, a po svom objamu i visini najveća je u Gorskem Kotaru. Na podnožju ove lipe, gdje je ujedno izvor bistre i hladne gorske vode, podigоše rodoljubni Čabrani g. 1925. spomenik prvomu hrvatskomu kralju Tomislavu. Čabarski vlastelin K. Ghyczi posjeduje veliki kompleks šuma i nekoliko pilana (Gerovo, Lividraga). Ta je porodica u 16. vijeku bila u srodstvu sa Zrinskima, jer se Uršula, kći Franje Thurza i Katarine, kćeri sigetskog junaka Nikole Zrinskoga, udala za Stjepana Ghyczija.

Čabar je kulturno središte svoga sreza: tu je osnovna i građanska škola, sud, načelstvo sresko, liječnik i t. d. U novije je vrijeme izišao na glas kao udobno gorsko ljetovalište i klimatsko lječilište, pa ga u doba ljetne vrućine i školskih praznika rado posjećuju gosti iz bliza i daleka. Poznati čabarski posjednik Križ sagradio je prije tri godine t. zv. Križov zdenac, čime je u velike zadužio svoje sugrađane.

Okolica Čabra pruža planinaru i izletniku bogati izbor izletišta. Dosta je da prođeš od izvora Čabranke do njezinih posljednjih

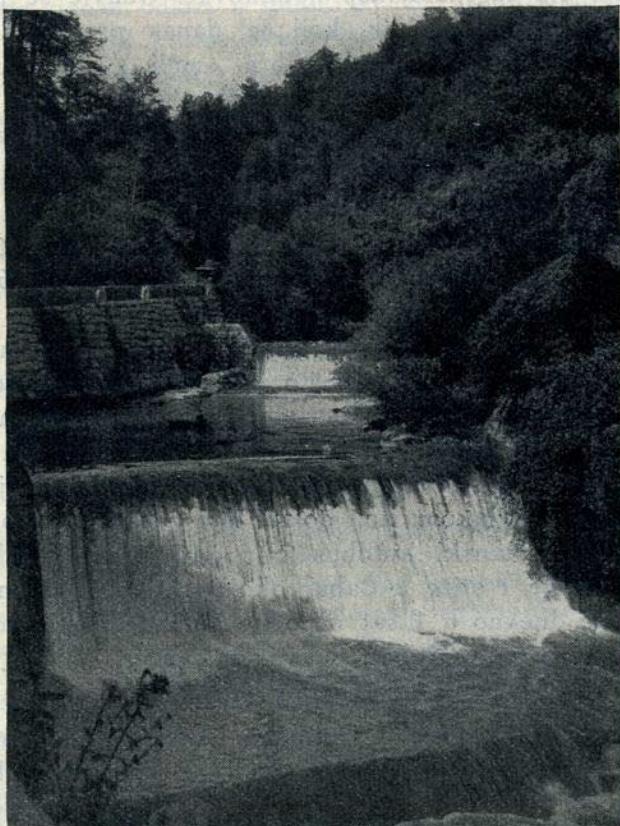

Foto: Zv. Zobundžija

GORSKI KOTAR: SLAPOVI ČABRANKE

slapova, pa da se naužiješ vanrednih i nezaboravnih prizora. Tu se uzdižu lanci visokih bijelih dolomita, ispod kojih se nižu redovi mrke crnogorične šume, dok se na podnožju iz daleka bijele prekrasni slapovi Čabranke, koje se šum i buka razliježe ovim prostorom kao najljepša simfonija, posvećena božici Prirodi. Pa kada

se pojavi veliki reflektor — sunce, što svojim sjajem podaje ovom prirodnom koloritu neodoljiv čar, tada je sve kao u priči.

Za izlete na veću udaljenost vrlo je zgodno Tršće, omiljelo ljetovalište Zagrepčana, koje su neki prozvali »Hrvatskim Davosom«. Tu se uz druge ljepote ističe prekrasna panorama sa »Žegnjanog studenca« i nedaleke dolomitske »Sokolanske Stijene«, koje su pune divlje romantike (vidi opis i sliku u 7. i 8. br. »Hrvatskog Planinara« g. 1929.). Iz Tršća je najzgodniji uspon na vrh Jelenca (1404 m). Put vodi uz podnožje mrkog Rudnika do Ghyczijeve ceste, kojom dolazimo do Farjeva Laza ili Ghyczijeva vrha, gdje je taj vlastelin bio sagradio lijep ljetnikovac. Odavle se pruža divan pogled na Kranjski Snježnik, koji je danas pretvoren u gorsku tvrđavu s topovima najvećeg kalibra, »mali Verdun«. Taj je ljetnikovac bio za vrijeme prevrata opljačkan od onih, što se vraćaju sa ratišta, a danas se popravlja i preuređuje. Kraj njega ima luga-reva kućica i gospodarske zgrade. Vrh Jelenca obrastao je kitnjastim busenima krasnoga runolista.

Izleti i usponi na Jelenc, izvor Kupe, romantičnu gorskiju visoravan Lazac ispod Risnjaka, na Hrvatski Snježnik (1506 m), Veliki Risnjak (1528 m), koji spadaju među najzanimljivije točke Gorskoga Kotara, traže doduše od pojedinca zbog svoje udaljenosti i djelomično strmih nogostupa nešto više vremena i napora, ali tko ih jednom pohodi, ne će žaliti truda: vanredni užitak na cilju trostruko će mu naplatiti svaki njegov korak. Za izlet u Čabar (iz Zagreba) potrebna su barem dva dana. Najzgodnije je putovati noćnim sušačkim vlakom, koji dolazi oko 5 sati u jutro u Delnice, odakle polazi poštanski autobus u 6 sati preko Broda na Kupi, Osilnice, Plešaca i stiže u Čabar oko 9 sati prije podne; a vraća se u Delnice dnevno u 1 sat o podne i imade priključak na brzovlak, koji dolazi u Zagreb u 8 sati na večer. Cijena za vožnju Delnice—Čabar iznosi sa prtljagom oko 70 dinara.

Tko može da ostane u Gorskem Kotaru 3—4 dana, tomu se može preporučiti, ako je donekle treniran, uspon na Veliki Risnjak sa silazom na Lazac—Segine i preko Velikog, Srednjeg i Malog Klanca u oveće mjesto Gerovo, gdje može udobno prenoći i ostati sutradan prije podne. Planinari neka posjete tamošnju agilnu podružnicu HPD-a »Jelenc«, kod koje mogu dobiti pobliže informacije o izletima i boravku u ovom romantičnom kraju Gorskoga Kotara.

Iz Gerova put vodi preko Tršća u Čabar ili preko Malog Luga (pol sata od Gerova) u Zamost, gdje je čuvena stijena — prodor Gerovčice, odakle se za pol sata hoda stiže u mjesto Osilnicu, gdje je stajalište autobusa Čabar—Delnice. Iz Malog Luga vodi i put na

Sv. Goru, gdje je svake godine na Malu Gospu veliko proštenje, a odanle može se sići u Plešce.

Ubavi i romantični Čabar ima dvije poglavite osnove: elektrifikaciju i izgradnju modernog hotela. Kad se te dvije davne želje ostvare, Čabar će postati važno i privlačivo turističko središte u Gorskem Kotaru, a time bi se otvorilo obilno vrelo gospodarske privrede tamošnjemu pučanstvu. Čabar i njegova krasna okolica danas su mrtvi kapital, koji leži u onom sklopu prirodnih znamenitosti posve neiskorišćen. Unovčiti te prirodne blagodati značilo bi dignuti blagostanje toga siromašnog i čestitog naroda, čija najbolja snaga danas odlazi u daleki svijet, u Francusku i njezine kolonije, da zaradi koricu kruha, kad mu to nije moguće na rođenoj grudi. Gorski Kotar danas je neiscrpivo poprište za geologa, historika, botanika, planinara, izletnika, industrijalca. Unatoč njegovu velikom prirodnom bogatstvu život i napredak Gorskoga Kotara nije se do danas razvio ni približno do onog stepena, na kojem stoje druge susjedne planinske zemlje, jer mu nedostaju tri osnovna preduvjeta naprednoga savremenog turizma: dobr saobraćaj, komfor i reklama!

U. GIROMETTA:

SPLIT

NA BOSANSKIM PLANINAMA

Na Klekovači (1961 m)

U oči Vidovdana krenusmo nas četvorica planinara vlakom u Knin, da odatle Šipadovom željeznicom podemo u Oštrelj, ubavo šumsko naselje, koje odabrasmo za početnu točku naše ekskurzije. Kako se u Kninu zadržasmo nekoliko sati, iskoristimo zgodu, da pregledamo tamošnji Muzej, gdje se brižno čuvaju znameniti spomenici iz najdavnije hrvatske povijesti. Ranim jutrom otpovasmo u Oštrelj. Čitavo je putovanje vanredno slikovito i zanimljivo. Vlak u početku ide uzduž ubaye doline Butišnice. S jedne se i s druge strane terasasto nižu uzorno obradeni vinogradi i voćnjaci. Od Golubića se dalje počinje otvarati divna planinska scenerija, koja prema sjeveru postaje upravo veličanstvena tako, da ne znaš kud bi sve da očima zavezeš, ponajpače kada zadeš u najzapadniji dio dinarske kose. Tu se naime ponosno nadvili Samogred (1046 m vis.), Šiljak (1299 m vis.), Bat (1404 m vis.), Orlovica (1201 m vis.) itd., itd., okićeni brojnim propastima, vrletima, strminama i točilima, koje planinar osobitim ushitom promatra čitajući iz njih zanimljivu povijest, ispisano djelatnošću vode, snijega, vjetra i groma. Malena se mašina zavojito penje između strmih kukova, tamnih litica i dubokih vrtača. Obzorje se na mjestima jako suzuje a na drugima se opet naglo otvara; pod sobom promatraš zelene ukose, livade i pašnjake a nad sobom pak zanimljive planinske motive. Konjska glava (1337 m vis.), Kućinska Kosa (1443 m vis.), Bileka (1087 m vis.) i Illica pl. (1522 m vis.) dominiraju u tom slikovitom i prilično zašumljenom kraju. Na pogled napokon Drvara, najveće šumske kolonije »Šipada«, ostaješ ushićen veličajnošću vidika, koji se

kinematografskom brzinom izmjenjuju. Duboko se dolje udubla milovidna dolina Unca zatvorena uokolo bezbrojem planina, kojih vrhunci raskošno upravo plove u nepreglednom moru šumskoga rastlinja. Između tamnog zelenila tih prostranih šuma divno upravo odskaču strme hridi Klekovače, Osječenice (1830 m vis.) i Grmeća planine (1640 m vis.).

U Drvaru nas je dočekao šum, nadsavjetnik g. inž. Svetozar Nedimović. Davši nam zgodne upute za turu na Klekovaču, najspremnije nam je dodijelio iskušana vodiča, s kojim proslijedimo putovanje do Oštrelja. Prispjevši u našu slabo poznatu Švicu, u prozračni i zeleni Oštrelj, koji leži u nadmorskoj visini od 1030 m, bijasmo ugodno dirnuti plemenitom susretljivošću činovništva »Šipada«. Boravak u Oštrelju iskoristimo na način, što smo se u popodnevним satovima popeli do na vrh Oštrelja (1340 m vis.), a na večer pak prisustvovasmo zabavi Jadranske Straže. Nakon par sati spavanja odvezosmo se pred samu zoru vlakom u Vrletine, odakle započesmo penjanje na Klekovaču, pod vodstvom lugara Đure Tadića.

Teren se sa Vrletina pa sve do kamenitoga vrha Klekovače neprekidno pod prilično jakim kutom diže a obrastao je divnom šumom, sastavljenom uglavnom od omorike, jеле i bukve. Kako se šumska trava, ponajpače paprati i mahovine, bujno ondje razgojile, a kako je one noći bila pala silna rosa, to smo već pri početku uspona bili do kože mokri. Prave oputine do vrha nema, već se vereš između stoljetnih gorostasa, a često uz rub dubokih vrtača i studenih sniježnica. Samo oko iskušanoga vodiča može da te glatko kroz Klekovačku prašumu do vrha planine provede. Pogibao je naime, da ne zadeš među vrtače, pak da ne izgubiš orientaciju, što se baš tu skoro bilo desilo jednom šumarskom inžiniru, koji je tri debela dana očajan po prašumi tumarao.

Nakon 3 i pol sata prilično napornoga penjanja, stigosmo na kamenito bilo Klekovače, bujno obrasio klekovicom. Uz bezbroj modrih i žutih encijana (*Gentiana* sp.) i slečeva (*Rhododendron*) svoj nam je pozdrav ovdje uručio ubavirunolist (*Leontopodium alpinum*), koji se u priličnoj množini nastanio po vrletnim sjevernim Klekovačkim stijenama.

Kad smo stigli na sam vrh Velike Klekovače, sunce je bilo već dobrano izišlo i čarobno rasvijetlilo prostranu planinsku okolicu; ali se na veliku našu žalost počele dizati iz okolnih šuma i dolina gустe magle, a po vrhovima gomilati i motati silne oblačine tako, da se samo u malenoj mjeri mogosmo nauživati velebnih vidika, što se sa Klekovače svud uokolo otvaraju. Na časove bi doduše vjetar maglu razrijedio, postalo bi svjetlijе. Ovdje bi se ondje otvaralo po gdjekoje čarobno plovno okno, kroz koje smo ugledali po koji detalj velebne Klekovačke panorame. Tamo daleko prema jugu, obasjan jutarnjim suncem, sav nas je u zlatu pozdravljao Veliki Šator. Na istoku su nam pak šumoviti Javornik (1446 m vis.) i glomazna Bobija (1790 m vis.) prijetili vlažnom i olujnom kabanicom, a brojni su nadalje vrhunci šumovite Srnetice (1375 m vis.) plovili na sjeveru u moru bijelih magla, pak se pričinjalo, da se sada dižu, a sad opet spuštaju, ovdje udaljuju, a tamo opet približuju.

Sa Velike Klekovače siđosmo na Malu Klekovaču (1761 m vis.), a odatle se pak jako strmom Klekovačkom stranom sputisemo u Klekovačku uvalu za 1 i pol sata. Tu nas je čekao naročiti šumski vlak, koji nam je direkcija »Šipada« bila stavila na raspolažanje.

Nakon zanimljive vožnje od dva sata po planinskom terenu, obraslo stotinama hiljada stasitih omorika, jela i bukava i inoga šumskoga drveća, stigosmo u šumsku koloniju zvanu »Potoci«. Čitavo se nebo bilo kroz to vrijeme gusto prikrilo olujnim oblacima. Kiša i grmljavina, koje su o podne započele, presta-

doše istom na večer u doba, kada sretno stigosmo u Novi Čardak. U toj vanredno slikovitoj šumskoj koloniji, koja se diže usred nepregledne prašume, bili smo nadasve gostoljubivo primljeni od stručnog činovnika »Šipada« g. Wernera.

Nakon vanredno dobro prospavane noći prosljedismo ranim jutrom šumskim vlakom do »sječišta« u Đuled-planinu u namjeri, da se odatle, preko prostrane Đuledske prašume, spustimo na Hrebljinu, u Kraljevski lovački dvorac.

Kroz bosansku prašumu.

Putovanje kroz prašumu Đuled i Čardak planinu do kose Vitoroga trajalo tri sata i priuštilo nama, planinarima gologa krša, upravo neopisivi užitak. Na stotine se i stotine hiljada omorika, jela i bukava dižu ovdje iz tame i vlage ponosito u vredne visine, da se domognu svemoćnoga sunca. Izgleda da su saliveni i začaraneli! Znadu one dosegnuti visinu od preko 50 m i prkositi vihoru i gromu. Pod tim silnim i tamnim šumskim stabljem, koje je raznovrsnim povijušama međusobno isprepleteno, utisnulo se razno drugo šumsko rastlinje: visoke se paprati, mahovine, lišaji i gljive bujno ondje razgojile.

Na prvi mah, kada čovjek zade u takvu jednu prašumu, obuzme ga čudna i nedokučiva nekakva strava, koja se osobito za olujnoga vremena teško upravo doimlje. Očarani taj zeleni labirint, obasjan čudnom svjetlošću, pričinja se crn i gluh, kao tajanstveno neko carstvo sumnjivoga mira i pokoja. U tom prividnom miru, koji biva pogdjekada narušen čudnim glasovima i tajanstvenim zvucima, ključa ipak besprekidno bujan život, da ga bujnijega ne možeš zamišljati. Kada usred šume zastaneš, pak kada pozorno slušaš, čuješ kao da nešto svud uokolo drhti, trepti i diše. Šumska je to priroda, koja ti doduše tiho ali veličanstveno priča o igri, koja se ondje odvija, sada velebnoj i lijepoj, punoj života i veselja, a sada opet užasnoj i ljutoj, punoj tuge i žalosti. Kolo se naime života u prašumi sveđer žilavo kreće: s jedne strane na hiljade života u tren oka stvara, a s druge ih na hiljade obara. Kakvih li se pak šumskih scenerija ne reda kroz prašumu! Ovdje ondje opažaš pogdjekoju stasitu omoriku, koja se jedna, možda od puste starosti ili od groma survala, pak sada nije leži usred ostalog šumskog rastinja. Iz njenoga rastočenog debla, u kojem marljivo rade razni kukci, niču brojne sitne jele i omorike, raste bezbroj mladih paprati, mahovina i gljiva kao rječiti i svijetli dokaz, da je ljuta smrt samo koprena, za kojom se bujniji i raznovrsniji život stvara. A što je pak ono tamo? Pusto iverje, bezbroj klada i panjeva, pa debla i grane leže osakaćene, utučene, rasjećene, strovaljene i razbacane... kao da je ondje bilo ljuto kakvo razbojište! Šumska je to sjećina; predjeli su to, gdje je »kulturna« sjekira zagospodarila, te mahom oborila onu divnu poeziju i harmoniju, oko kojih je sunce debele vjekove radilo. Premda se pogled na »sjećine« bolno upravo doimlje, to je onaj na »paleže« dalekojadniji i turobniji. Na stotine i hiljade ogoljelih omorika i jela strše tamo svojim izgorjelim udovima nijemo u vis i bolno očituju, kako je smrt, uzrokovanata vatom, najteža i najužasnija.

Nakon dvosatnoga veranja kroz Đuledsku prašumu, za koje nam je bilo višekrat provlačiti se između polomljenih grana i povaljenih omorika i jela, prislijesmo do položaja zvana »Rupe«, čistine, gdje se udublo nekoliko vrtača, na zlu glasu radi brojnih medvjedova, koji ovdje zalaze da se napoje. Pred nama se ondje ukazale prve divne planinske livadice okružene crnim šumama. Okitile se one bezbrojem raznobojnoga cvijeća, koje te divnim mirisom upravo opaja. Ne znaš kuda da prokorakneš; u duši te boli dirlnuti u remek-djelo pla-

ninske prirode, u divan taj sag, oko kojega veselo kolo viju raznobojni leptiri, pčele i bumbari. Ovdje se inače također okupili brojni skakavci, žure se korjaši, lete muhe, gmižu crvi... svi u potrazi za hranom, koju im obilato pruža bogata zelena trpeza. I dok se taj gladni i šaroliki svijet žuri i trudi da dođe do ukusnoga zaloga, dотле debeli gušteri, ljuti pauci i otrovni šargani pod okriljem boja i mirisa nesmiljeno na nj vrebaju. Gore se pak visoko u vis digla grlata planinska ševa pa zvučno i ljupko pjeva svojoj dragoj, koja je na zelenom tom sagu gnijezdo savila.

Hrebljina planina (1599 m).

Prodosmo napokon zadnji dio prašume, kojom se okitila kosa Vitoroga i pred nama se opružila prostrana visoravan Hrebljine planine, pod kojom se duboko udublo milovidno Glamočko polje. Na visoravni Hrebljine planine, koja te mnocinom vrtača i japaga podsjeća Krug-planine, okupilo se u visini od 1300 m najjače pastirsko naselje Bosne, selo naime Pribelje, jako kakvih 2000 duša. Narod taj vodi čisto pastirski život. Nema škole ni crkve, a u zimsko doba bude zbog pustoga snijega odsjećeno za više mjeseci od ostalog svijeta. Brojne »košare« (zimske staje), koje se slikovito dižu po zelenim pristrancima Vitoroga i dolima Hrebljine služe Pribeljanima kao zimska zakloništa za brojnu stoku, s kojom se oni upravo ponose, a koja je radi ugojenosti po čitavoj Bosni na dobrom glasu.

Tijekom se putovanja preko Hrebljine nebo ponovno bilo pokrilo olujnim oblacima. Počeo Ilijan gromovnik da ljutito zbori, a mi hajd u obližnju košaru, pak skuhaj čaj i nešto založi.

Nakon šestsatnoga pješačenja stigosmo u rano popodne u Kraljevski lovački dvorac na Hrebljini. Dvorac, građen od drva, ubavo se diže podno šumovitoga Hamzinoga brda u nadmorskoj visini od 1430 m. Kraljevski nas lovac g. Bruns i njegova gospođa dočekaše velikim veseljem, pogostiše i ukonačiše.

Hrebljina planina, kojoj se u južnom dijelu diže Kraljevski dvorac, bijaše još pred par stotina godina obrasla oboritom šumom. Danas je ona naprotiv osim ograničenih zašumljenih brežuljaka sasma gola činjenica, koja se ima uglavnom pripisati neracionalnoj sjeći i brojnim paležima, oscbito za turske vladavine. Po šumovitim i vanredno slikovitim brežuljcima Hrebljine nastanio se inače brojni tetrijeb gluhan i tetrijeb ružovac, a zečevima pak ni broja se ne zna. Na čitavom području Hrebljine pak sve do Vitoroga sa sjevera, a do Kujače planine s juga, zabranjen je svaki lov. Marljivo se k tomu provodi tamanjenje lisica, kuna i tvorića te raznih ptica grabljivica, tako, da će kroz kratko vrijeme postati Hrebljina jedno od najznamenitijih lovišta naše države. Bilo bi samo nužno, da se na vrijeme izvedu potrebiti popravci na dvorcu, a ponajpače pak, da se uredi čatrnja i provede put do Glamoča, koji je udaljen za 17.5 km od Kraljevog dvorca.

Tijekom večere u dvoru, za koje bijasmo pogošćeni varenikom, vrhnjem i prženim gljivama, srdačno se zahvalio predsjednik »Mosora« na iskazanoj nam gostoljubivosti, koja je doduše svuda draga i mila, ali ponajpače u planinskim visinama.

Sutradan o podne, nakon četverosatnog pješačenja, stigosmo u Glamoč, odakle se automobilom povratismo u Split ne samo razdragani i ushićeni zbog sretno izvedene ekskurzije, već i zbog plemenite susretljivosti, koja nam je na čitavom putovanju bila svesrdno iskazana od kr. šumskih vlasti i direkcije »Šipada«, kojima i ovom zgodom najharnije blagodarimo.

PLANINARSKA SLAVA NA VELEBITU

Brojno učestvovanje planinara i seljačkog naroda.

Na dane 15.—17. kolovoza o. g. vršila se rijetka dvostruka planinarska slava na Sjevernom Velebitu: svečana posveta i otvorenje nove visinske kolibe HPD-a na Rožanskim Kukovima, koja je u počast g. Ljudevitu Rosiju, zaslужnom istraživaču Velebita, prozvana njegovim imenom, i ujedno proslava trogodišnjice Krajačeve kuće na Zavižanu. Cijela je svečanost protekla u najljepšem skladu i pretvorila se u sjajnu manifestaciju planinarske misli. Na nju je iz Praga prispio odlični predstavnik čehoslovačkog planinarstva, ugledni planinarski pisac g. V. V. Jeniček, koji je ove godine predsjednik velikog slaven-skog udruženja »Asocijacija slavenskih turističkih društava«, potpredsjednik najvećega slavenskog planinarskog društva »Kluba československých turistů« u Pragu (70.000 članova) i glavni urednik društvenog ilustriranog glasila »Časopis turista«, koje sada izlazi u 48.000 primjeraka. Pored Čeha bili su odlično za-stupani braća Slovenci. Osrednji odbor saveznog »Slovenskog planinskog dru-štva« poslao je HPD-u u oči proslave srdačan pozdrav i čestitku, a uz to su lično iz Ljubljane došli na Velebit tri poznata slovenska planinara: gg. Makso Hrovatin, duša organizacije SPD-a, Dr. J. Oblak, koji je u posljednje vrijeme ponovo pohodio Velebit i na osnovu autopsije priopćio niz zanimljivih člankaka o Velebitu u »Planinskom Vestniku«, pak odbornik A. Spende. Na poziv HPD-a središnjice pismeno su se odazvali i poslali pozdrave: gg. Dr. A. Korošec, mi-nistar šuma i rudnika, Dr. L. Radivojević, ministar saobraćaja, Dr. Č. Žižek, šef odsjeka za turizam u ministarstvu trgovine i industrije, Ljudevit Rosi, koji je poslao dar od D 1000 za uredaj kolibe na Rožanskim Kukovima, Dr. Nikola Kostrenić, glavni ravnatelj »Jugoslavenske banke«, Đuro Ružić, načelnik Su-šaka, Dr. A. Cividini, predsjednik »Željezne Gore« iz Čakovca; nadalje savezna planinarska društva: SPD u Ljubljani, HDP »Runolist« u Zagrebu i »Fruška Gora« u Novom Sadu; Turistovski klub »Skala« u Ljubljani, podružnice SPD-a u Kranju i u Celju, podružnice HPD-a »Bjelašnica« u Sarajevu, »Visočica« u Gospicu, »Ivančica« u Ivancu, »Jankovac« u Osijeku i »Velebit« na Sušaku. Od domaćih planinara slavi je prisustvovalo 17 članova HPD-a središnjice pod vodstvom gg. predsjednika J. Pasarića i potpredsjednika Dr. J. Poljaka, pisca »Planinarskog vodiča po Velebitu«, koji je kao stručnjak pratio g. V. Jeničeka na usponima po Velebitu, odbornika V. Šetine i gdice. Ivke Crnetić. Od po-družnica bile su većim brojem članova zastupane ove: »Martinščak« iz Kar-lovca sa 8 članova pod vodstvom odbornika gg. ing. Zlatka Satlera, Vatroslava Mužine i E. Herrensteina, »Gvozd« iz Siska sa 4 člana pod vodstvom pred-sjednika g. V. Borovečkoga, »Zavižan« iz Sv. Jurja sa 4 člana pod vodstvom gg. Ive i Tone Rogića, »Gromovača« iz Starigrada sa većim brojem učesnika pod vodstvom predsjednika g. Fr. Ljubičića i »Mali Rajinac« iz Otočca sa više učesnika pod vodstvom g. Durbešića. Sviju se ugodno dojimo, što se je na vrhove kršnog Velebita popeo lijep broj članica krasnoga spola (6 iz Zagreba, 2 iz Karlovca, 1 iz Siska, 1 iz Čakovca i velik broj ženskog svijeta (preko 60) iz Starigrada) i što su na Velebit stigli planinari iz dalekih naših krajeva; tako dvoje članova podružnice »Željezne Gore« iz Čakovca u Međumurju i g. Žarko Bartolović, član podružnice »Papuka« iz Virovitice. Taj je dojam još povećalo brojno sudjelovanje velebitskih gorštaka, koji su se uzverali na teško dostupne Rožanske Kukove i pod sv. misom skladno pjevali lijepe narodne crkvene pje-sme, što je na odlične goste učinilo prijatan dojam. Opću je pažnju pobudio svojim umnim i lijepim govorom šum. inspektor g. ing. A. Premužić, vrlo za-

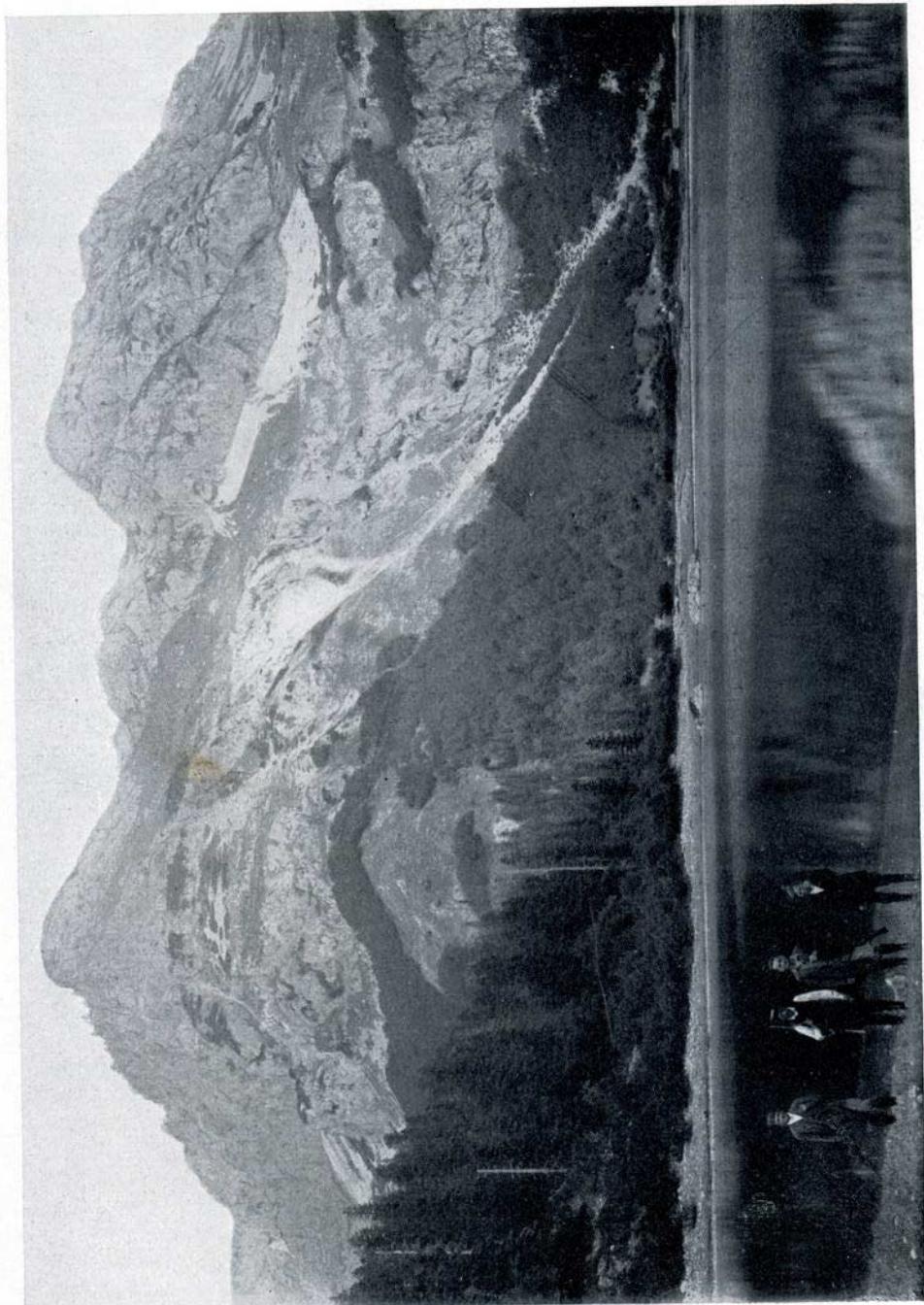
služni graditelj novih velebitskih putova, koji je na svečanosti zastupao direkciju šuma na Sušaku. Poznati graditelj planinarskih kuća na Zavižanu, na Ivančici, i na Rožanskim Kukovima g. Marko Vukelić svojski se brinuo za dobro opskrbu u obadvije kuće, a tamošnji lugari Šegota, Vukušić, Čuljat i momak Tomo Vukelić bili su vješti provodići onih, koji su željeli teže uspone i dulje ture.

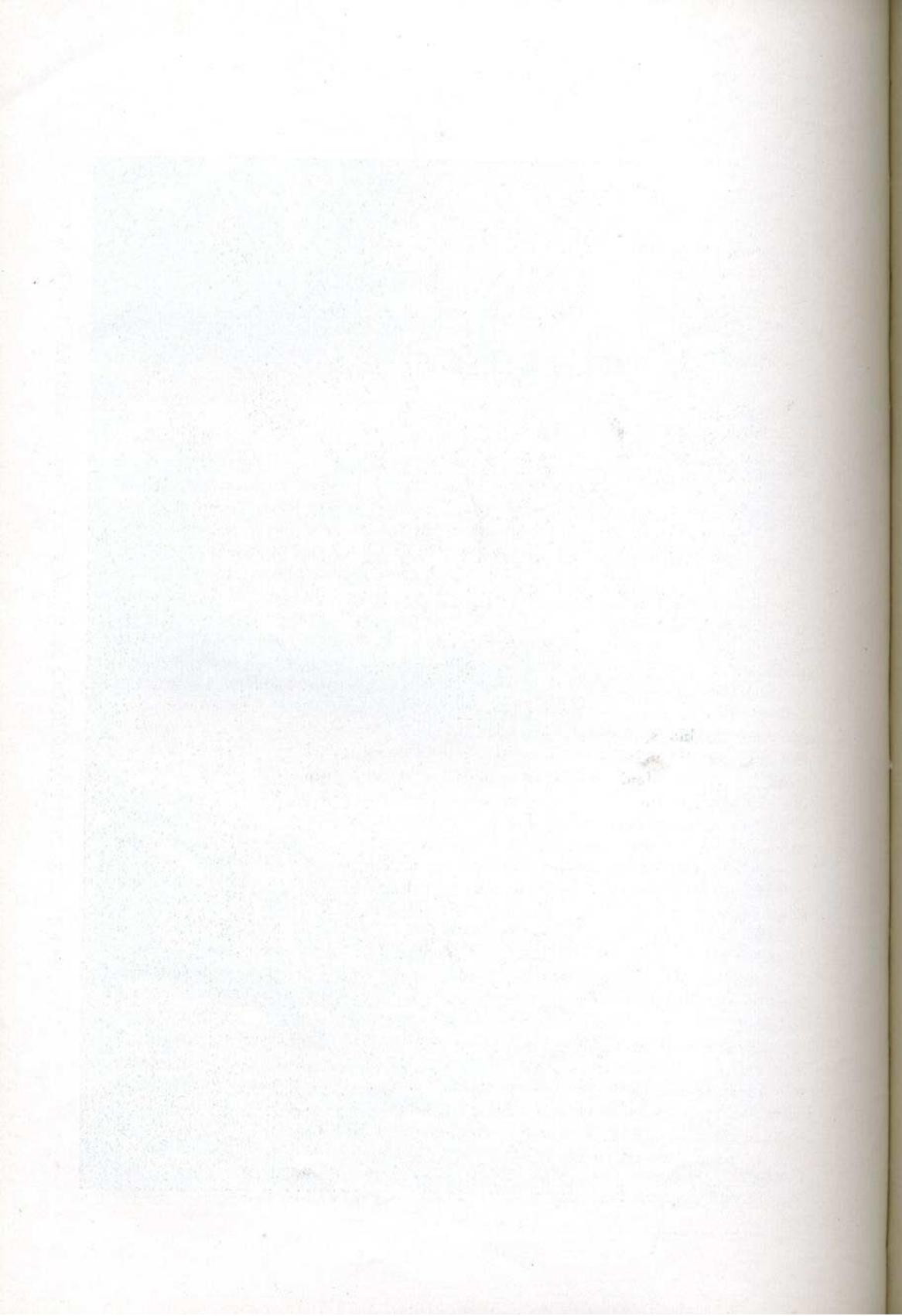
Proslava trogodišnjice Krajačeve kuće na Zavižanu.

Već u oči proslave, pod veeč 14. VIII., desetak se planinara s predsjednikom HPD-a uspelo preko Oltara udobnim i dobro markiranim putem u Krajačevo kuću na Zavižanu, gdje su našli župnika g. Ljubičića iz Starigrada sa nekoliko Podgoraca. Na tom putu iza Dešinovca spremio im je g. ing. A. Premužić ugodno iznenadenje: novu idealno izgrađenu planinarsku stazu s postepenim usponom najprije kroz gustu šumu, a zatim kroz impozantno stijenje s malim tunelom i po jugozapadnom pobočju Zavižanske kose i dalje kroz šumicu do Krajačeve kuće sa zapadne strane. Poslije tople večere razvila se živahna planinarska veselica uz skladno pjevanje popularnih pjesama i zanimljivo starinsko »rozganje« podgorskih seljaka, što je pobudilo mnogo smijeha i odravljivanja. Sutradan prije podne neki su izveli uspone na okolne Zavižanske vrhove, gdje su za uspomenu ubrali nekoliko lijepih cvjetova runolista. Kad je oko 11 sati stigla na Zavižan veća skupina planinara, koja se autobusom dovezla iz Vrhovina do Oltara, započela je svečanost službom Božjom, koju je pred kipom Majke Božje na pročelju kuće služio glagoljaš g. Ljubičić, a ministirao mu predsjednik. Poslije mise držao je ovaj pozdravni govor, u kojem je istaknuo velike zasluge g. Dra. I. Krajača za razvitak hrvatskog planinarstva uopće i za otvaranje Velebita napose, poradi kojih je zahvalno HPD ovu prvu na njegovu inicijativu i uz materijalnu potporu izgrađenu kuću na Velebitu i prozvalo njegovim imenom. Potom je srdačno pozdravio nazočne sestre planinarske i braću planinare, koji su se usprkos nevremenu uspeli na visoki i gordi greben Velebita, ne žaleći napora, troška ni vremena, a naročito toplu je dobrodošlicu nazvao prvaku slavenskog planinarstva i odličnom predstavniku čehoslovačkih planinara g. V. V. Jeničeku, koji je svojim dolaskom iz dalekog Zlatnog Praga na kršni Velebit iskazao veliku počast hrvatskim planinarama. Ovaj je na taj pozdrav uvratio sjajnim govorom, u kojem je razvio lijepe i plemenite misli o zamašnoj zadaći i svrsi slavenskog planinarskog pokreta, o solidarnosti i suradnji slavenskih planinarskih udruženja i čestitao HPD-u na dosadašnjim uspjesima, slaveći zanosnim riječima vanredne ljepote i čarobne vidike Velebita. Nato se oba govornika bratski izljubiše uz oduševljeno odravljivanje planinara.

Za objeda u kući i pred njom vladalo je veselo raspoloženje, pa kad se odmah iza podneva nebo sasvim razvedrilo, planinari su mogli da se do mile volje naužiju sunca i prekrasnih vidika na more i kopno s okolnih najviših vrhova, napose sa Vučjaka (1645 m) iznad Krajačeve kuće i sa Velikog Zavižana (1677 m), s kojih su pogledi beskrajno daleki i neopisivo čarobni. Prva skupina planinara, koja je prenocića u Krajačevoj kući, krenula je pod večer preko Loma u Rosijevu kolibu na Rožanskim Kukovima, da tako učine mjesta za konak onima, koji su prije podne istoga dana stigli na Zavižan. Put od Krajačeve kuće pokraj Loma do Rožanskih Kukova dobro je markiran i lako prohodan sve do zakreta na desno ispred Lubenskih Vrata prema Kukovima, gdje kroz šumu počinje prilično strmo penjanje (oko 300 m) po izgrađenom nogostupu. Na tom dijelu puta imaju se do godine izvesti okuke, da se olakša uspon. Čim taj put zađe u stijenje među Kukove, vodi polaganim usponom pokraj du-

TRNOVIČKO JEZERO; U POZADINI DIO MAGLICA ZVAN ŠARENA LASTVA Foto: dr. R. Simonović

bokih vrtača uz dugoljasti Vratački Kuk po kamenitoj stazi usjećenoj u po-bočne litice i sve do Rosijeve kolibe pruža planinaru bezbroj čisto alpinskih senzacija, te mu se na mahove čini, da je zašao u začarano carstvo Zlatoroga u Triglavskom gorju.

Stigavši do Rosijeve kolibe planinari na svoje nemalo čudo ugledaše na vrhu vrletnog Pasarićeva Kuka nad kolibom spomenute slovenske planinare, koji su ih s veselim poklicima pozdravili. Nato se popeše do njih i zajedno uživahu veličajne vidike, koji su osobito pri zalazu sunca bili bezmjerno daleki i nezaboravno čarobni. Oko 9 sati palio se po starodrevnom narodnom običaju veliki kriješ na vrhu Zavižana, koji se za čistog obzora vido na daleko i široko. U obadvije kuće vladalo je u kasnu noć veselo i razdragano raspoloženje. Poslije ponoći vrijeme je postalo burno: izmjenjivali se vijavica, pljusak i ur-nebes gromova.

Posveta i otvorenje Rosijeve kolibe

vršilo se sutradan 16. VIII., kad je prije podne sa Zavižana stigla druga veća skupina planinara na Rožanske Kukove. U rano jutro žestoko se borili jug i bura i gomilali guste magle oko Kukova, pa se na mahove činilo, da će ometi svečanost. Da se može služiti služba Božja, morao se u zaklonu iza kuće razapeti šator. Tu je pomenuti župnik u prisluču planinara i uz brojno učestovanje domaćeg podgorskog svijeta, napose iz župe Starigradske, služio sv. misu i potom izvršio posvetu kuće. Nato je izrekao vrlo lijep govor o svrsi i značenju planinarstva u narodnom životu, naglasio zasluge HPD-a za podizanje planinarskih kuća na Velebitu i pozvao narod, da planinare susreće kao svoje prijatelje. Njegov je govor primljen sa živim odobravanjem. Zatim je predsjednik g. Pasarić držao pozdravni govor, u kojem je izrazio osobito veselje, što su na ovu svečanost došli predstavnik najvećeg slavenskog planinarskog društva brat Čeh i braća Slovenci, istaknuo zasluge gg. Dra. I. Krajača, Dra. J. Poljaka, Ljudevita Rosija i ing. A. Premužića za otkrivanje Sjevernog Velebita uopće, a Rožanskih Kukova napose; prikazao historijat, namjenu i važnost Rožanske kuće i zahvalno spomenuo pismene i brzjavne pozdrave predstavnika najviših državnih vlasti, uglednih pojedinaca, saveznih društava i društvenih podružnica. Nato je g. Jeniček izrekao krasan govor (djelomično hrvatskim jezikom), koji je sve prisutne duboko ganuo, a za njim je g. Dr. J. Oblak u ime SPD-a pjesničkim zanosom veličao nedostižive čare i krasote Velebita, koji je samotno, a silno gorsko kraljevstvo, što se polagano otvara širim krugovima, pa ostaje unaprijed kao i dosada sačuvano onim izabranicima, koji ljube prirodu u njezinoj djevičanskoj prvobitnosti. Upravo tima će u prvom redu služiti Rosijeva koliba.

Pozdrav Ljudevita Rosija.

Nato je g. Vatroslav Mužina, odbornik HPD-a podružnice »Martinšćak« iz Karlovca, uručio sliku svečarovu s okvirom i pročitao ovaj pozdrav časnog starine:

»Ganutim srcem pozdravljam gospodje i gospodu, koji su pridošli svečanom otvorenju i posveti kolibe, koja nosi moje ime. Na nju radi moje visoke starosti ne mogoh žalivože pridoći. Neka ne žale teškoće mučnog i trnovitog puta, jer su se mogli osobno osvjedočiti o divotama i krasotama ovoga gorskog kraja. Dobro došli! Kao florista preuzeo sam si za zadaću, da u botaničkom pogledu proučim južne krajeve Hrvatske, t. j. Gorski kotar, Hrvatsko Primorje i Plješivici, naročito pak Velebit. Već u svojoj 21. godini u srpnju 1871. popeo sam se iz Senja na »Senjsko Bilo«, s kojega motrih daleko prema jugu tri bi-

jela gola krševita vrška: Mali i Veliki Rajinac i Hajdučki Kuk, koje željah s vremenom kao i ostale vrhove pohoditi. Ali čovjek snuje, a Bog određuje. Razne međutim nastale okolnosti kao i pomanjkanje sredstava odgodiše taj moj naum na 25 godina. Istrom kao domobranski satnik počeo sam štediti, te sam sa uštedjenih 600 forinti poduzeo godine 1896. prvo putovanje u Velebit, drugo 1901., treće 1907., četvrto 1909., peto 1911. i šesto 1913., a godine 1914. obašao sam Hrvatsko Primorje od Rijeke do Senja. Svako od mojih putovanja trajalo je po dva mjeseca, a sve na moj vlastiti trošak.

Za mojih vremena nije bilo skloništa na Velebitu izim »stan« (drvna kuća) luga Deanovića na Bunavačkom polju pod Malovanom i u Šugarskoj Dulibi lugarska kuća. Morao sam dakle noćivati pod vedrim nebom ili pod šatorom. Tako na Alanu povrh Jablanca 14 dana. Iza mene je Velebit češće posjećivan, pa su zaslugom središnjice »Hrvatskog planinarskog društva« i njenih podružnica sagradene kuće i zakloništa za planinare, pa evo i ova moja koliba, koja neka bude posjetiocima ovih krajeva sigurno i udobno zaklonište od svih nepogoda. Živila središnjica »Hrvatskog planinarskog društva!«

Moje zapravo turističke radnje izišle su u »Hrvatskom planinaru« g. 1900. pod naslovom »Uzlaz na Rudilisac i Ozeblin u Krbavi« i »Nekoji manje poznati uzlazi u južnoj Hrvatskoj«. Ostali turistički podaci nalaze se u mojim botaničkim radnjama i to: u »Glasniku Hrvatskog prirodoslovnog društva«: »U Šugarskoj Dulibi« god. 1911. i »Floristička istraživanja po južnoj Hrvatskoj« 1915., a i u članku »Die Plešivica und ihr Verbindungszug mit dem Velebit in botanischer Hinsicht« u budimpeštanskom »M. botanikai lapok« god. 1913.

Svi moji pohodi najviših i znatnijih vrhova Velebita od Vratnika do Zrmanjske doline (njih preko 50) ocrtni su u omašnom rukopisnom djelu: »Velebitom i njegovim primorjem«, koje je pohranjeno u knjižnici botaničkog zavoda. Zahvaljujem najdublje na iskazanoj mi počasti i molim Vas da me zadržite u dobroj uspomeni. — Taj dirljivi pozdrav primljen je burnim klicanjem: »Živio Rosi!«

G. Dr. J. Poljak toplim se je riječima sjetio g. Dra. Radivoja Simonovića, koji već gotovo 30 godina putuje po Velebitu i dosad je na njem načinio oko 4.000 prekrasnih snimaka, kojima je u mnogima probudio živ interes za Velebit. Potom je g. ing. A. Premužić u krasnom govoru podao sjajan i duhovit prikaz o postanku Velebita, o kulturnoj važnosti planinarskog pokreta i teškom životu velebitskih stanovnika.

Govor ing. A. Premužića:

»Zgode poput današnje posebice su svečane i značajne u planinarskom životu. One su događaji, jer su ujedno i stepenice na više u razvoju našeg turizma uopće, a planinarstva napose. Naloženo mi je sa strane direkcije šuma u Sušaku, koja upravlja gospodarenjem na ovom dijelu državnog zemljista, na kome smo se danas sastali, da prisustvujem u njenom ime ovoj planinarskoj svečanosti i slavi, pa vas sve za sušačku direkciju šuma pozdravljam najsrdičnjom dobrodošlicom. Najveći dio vas došao je ovamo divnim našim morem i uspeo se ponajprije širokim pojasmogolom gospodarenjem, gdje je gotovo svaka korisna produkcija dobara zaustavljena. Prešli ste zatim i šumski pojasi, gdje su prirodne elementarne snage sunce, zrak, voda i zemlja upregnute u prozaički posao, da podmiruju potrebe čovjekove svagdašnjice. Napokon ste se vinuli na orlovske visove diva našeg starca Velebita, gdje prirodne elementarne snage ne vrše više zadataka i dužnosti, što smo ih u svagdašnjici navikli da gledamo, već svu svoju stvaralačku snagu stresavši jaram običnoga posvećuju u punoj slobodi višem, idealnom i vanrednom cilju: stvaranju prirodnih umjetničkih djela! Gledajući Rožanske Kukove, to sa-

vršeno, genijalno, gigantsko umjetničko prirodno djelo, grlo se čovjeku steže od ganuća, trnci ga prolaze od udivljenja, srce titra od radosti, a duša se napunja strahopočitanjem. I mišlu se zanosimo u one drevne prapočetke, kad je negdje iskonski izvor svake moći i pokreta, naddiv-nadumjetnik Sunce, kliknuo u ovom slobodnom orlovskom carstvu divovima Zraku i Vodi: »Ej, junaci, recite mi, šta je najteže, šta je najljepše, šta najsavršenije, da ja to na svoja pleća uzmem, da se ja toga latim, da ja to izvedem, pa da radost u srcu osjetim zbog svoje snage!... U istinu su samo Nietzschevska nadbića i nadsnage mogle da stvore djelo, koje zovemo Rožanski Kukovi!

A kao gradivo za svoje remek-djelo odabrao je Veliki Umjetnik mramorni stanac-kamen našeg starca Velebita stvorivši u njemu bisere prirodne ljepote: gorde Rožanske i Dabarske Kukove i umiljatu Štirovaču, smjestivši tako najljepšu planinu nad najdivnijim morem. U te prirodne bisere zalazio je do sada od nužde mukotrpni Podgorac, da srpom nažanje breme sijena na sitnim dočićima između kukova osjećajući gorko nerazmjer uložena truda i polučene koristi. Od kukova se okretao i šumar i šumski trgovac sretajući na njima drveće, koje je čisti umjetnički ornamenat, a nipošto predmet vulgarne tehničke prerade. Od kako je vučja i čovječja nezasitnost utamanila divokozu, potamnio je čar velebitskih kukova i lovcima. I tek kada u našoj društvenoj zajednici narodni prvac podvikujući i u vrtlogu svakidašnjeg života: »Sursum corda — dignimo srca!« osjetiše potrebu, da na orlujskim visovima planina pribere snage za poticanje i vođenje k boljem i višemu, dobiše velebitski vrhovi i kukovi ponovno svoju pravu i trajnu vrijednost.

Misao je vodila planinarstva: Naprijed!... Gore!... Na više!... Ta je misao vodila ljudе, koji su u težnji i radu oko napretka u javnom našem životu našli i otkrili skrivene ljepote velebitskih visova, da za njih oduševe i druge srodne duše, da penjući se na visove napune bića svoja snagama spomenutog planinarskog gesla. Na podnožju ove divne naše planine Velebita i tlo je, i život je, i ljudi su u takovom stanju, da treba velikog rada i smišljanja prvih naših ljudi, da na kršu Like i Podgore izvedu preporod misli i stvari. Uvjereni smo, da će ovi naši krajevi privući svojom ljepotom i zanimivošću veliki broj posjetilaca, pa će pučanstvo Podgore i Like crpsti iz takova rada i usluge kao i prodaje svojih produkata velike koristi, no najvećoj se koristi za pučanstvo nadamo iz toga, što će prvi naši ljudi po inteligenciji i radu iz široke naše domovine penjući se na divne velebitske visove upoznati život i lude ovoga kraja, pa upoznavši svu grozotu i teškoću bitisanja našega čovjeka na kršu upeti svu svoju snagu, da do preporoda na kršu dođe, jer je preporod moguć.

Upoznavši ove krajeve u par planinarskih uspona sa pionirom i prvakom hrvatskog planinarstva g. dr. Krajačem osjetio sam i ja veliku ljubav za ovu našu divnu veleplaninu Velebit i za puk naš po Podgori i Lici, pa gradeći po službenoj dužnosti po ovom kršu i liticama šumske putove i staze, koji će ujedno poslužiti i planinarskom otvaranju Velebita i lakkšem prolazaženju pučanstva vrletima po životnoj potrebi, lagam mi je ovaj teški posao, jer osjećam da radim s onima i za one, kojima je, bili planinari ili ne, u srcu, u duši i u čitavom biću živo i djelotvorno planinarsko geslo: Naprijed!... Gore!... Na više!...

Cijela je proslava imala tako sručan značaj, da će ostati svima u najljepšoj, trajnoj uspomeni. Kad se je poslije podne nebo razvedrilo, većina je planinara počela silaziti sa Rožanskih Kukova. Koji su ostali gore, sutradan su imali sreću, da pod vodstvom g. ing. A. Premužića po prekrasnom vremenu izvedu vrlo uspjele uspone na Varnjaču, Crikvine i Novotnijev Kuk, koji se ubrajaju među najznamenitije vrhunce Rožanskih Kukova.

P.

ASOCIJACIJA SLAVENSKIH TURISTA

KONGRES A. S. T. U PRAGU. Predsjedništvo Asocijacije sazvalo je redovni godišnji kongres, koji će se držati u Pragu 23.—28. rujna o. g. po ovom rasporedu: 1. 23. IX. Dolazak izaslanika i na večer u Obecnom domu prijateljski sastanak i dogovor. — 2. 24. IX. Svečano otvorenje kongresa, razgledavanje glavnoga grada Praga (autocarom), zajednički objed, rasprave kongresa, predavanje poljskog delegata sveuč. prof. Dr. V. Goetela o zaštiti prirode i uredenju narodnih parkova u Africi i zajednička večera. — 3. 25. IX. Rasprave kongresa, predlog o suradnji A. S. T. s drugim udruženjima i izvještaj o međunarodnom savezu alpinističkih društava; zajednički objed, vožnja (autocarom) u grad Karlštejn i uzlaz na Kožovu goru do planinarske kuće u Kladnu, a potom povratak u Prag na zajedničku večeru. — 4. 26. IX. Polazak vlakom u Kralovski Hradec, razgledavanje grada i prijem u gradskoj vijećnici, pohod (automobilima) Kramařove planinarske kuće na Suhom Vrhу u Orlickim gorama, rasprave kongresa, nakladni fond A. S. T. za izdavanje knjiga i brošura, zajednička večera u toj kući. — 5. 27. IX. Vožnja (automobilima) do Kyšperka k vlaku do Usti nad Orlici, odakle dalje vlakom do Blanska, gdje je zajednički objed, a nakon toga razgledavanje znamenite spilje Macocha, pohod jubilejske kuće u Macochi, rasprave kongresa i završno vijećanje, sastav programa za novo razdoblje, odlazak (autocarom) u Brno, gdje je zajednička večera. — 6. 28. IX. Razgledavanje međunarodne izložbe Antropos u Brnu, zajednički objed, razgledavanje grada i zaključak kongresa. Rastanak delegata. Članovi kongresa su gosti planinarske podružnice KČST u Pragu, Saveza čehoslovačkih gradova, središnjeg odbora KČST, Autokluba republike čehoslovačke, planinarske župe KČST u Orlicama, Društva Moravskoga Krasa, gradske općine u Brnu.

DRUŠTVENE VIJESTI

PLANINARSKA KUĆA NA RAVNOJ GORI. Hrvatsko Planinarsko Društvo podružnica »Ravna Gora« u Varaždinu promiče već punih dvanaest godina planinarstvo u Varaždinu i Hrvatskom Zagorju. Ono je u znatnoj mjeri uspjelo, da probudi smisao za planinarenje, no da uzmogne svojim članovima i drugoj braći planinarima diljem Hrvatske pružiti mogućnost oduljeg boravka u prirodi, odlučilo je podići planinarsku kuću na Ravnoj Gori. Ravna Gora (680 m) je pitoma i na sve strane otvorena planina, omiljeno izletište planinara iz Varaždina, Ivance i Lepoglave. Obrasla je bujnom velikom šumom, punom hлада i mirisa, pa ima naročito zanimljivu floru i faunu. Osobit joj je ures Kamenički potok sa svojim šumnim vodopadima, dok se prema zapadu ruši strmim liticama u pravcu drevnog Trakoščana, čuvenog dvorca sa bogatim muzejom historijskih starina i sa čarobnim jezerom. Radi svog osamljenog smještaja obiluje dalekim i nesravnjivim vidicima na Varaždinsko polje i Međumurje, na čitav lanac Kalnika, Ivančice, Strahinjšćice, na jedan dio Zagrebačke gore (Medvednice) i na ubavu Bednjansku i Lepoglavsku dolinu s bezbrojnim okrajnim brežuljcima. Osobit je pogled na brežuljke Haloza, koji se odlikuju bogatstvom i raznolikošću reljefa, a iza njih se pruža šumovito Pohorje pa snježni vrhunci Savinjskih Alpa. Planinarska kuća bit će podignuta od kamena i drva, a sastojat će iz blagovaone, kuhinje, izbe, dvije sobe u prizemlju i dvije u mansardi i velikog skupnog ležaja. Da se namaknu nužna sredstva za gradnju kuće, podružnica je osnovala posebni fond, koji u dvije godine raspolaže sa Din 30.000. Toliku je svotu do sad osiguralo HPD središnjica u Zagrebu, a općina grada Varaždina obećala je također novčanu pomoć. No sva ta novčana sredstva ne dostaju za izgradnju i uređenje

kuće, pa se stoga društvo obraća s molbom na sve bratske podružnice HPD-a, da mu prema svojim finansijskim mogućnostima priteknu u pomoć, kako je i ovo društvo u prošlim godinama poduprlo druge podružnice. Taj poziv HPD-a podružnice »Ravna Gora« u Varaždinu potpuno odgovara slovu i smislu društvenih pravila, po kojima se sav »im utak društva ima upotrebljavati u društvene svrhe«. Stoga su one podružnice, koje same ne izvode investicija ili to ne mogu činiti u svom kraju, u smislu pravila moralno obvezane, da bratski pomažu one podružnice, koje rade i grade. HPD središnjica iskreno se pridružuje ovom pozivu i živo preporučuje svim podružnicama, da složno podupru podružnicu »Ravnu Goru« u tom važnom pothvatu!

TURISTIČKO VIJEĆE SAVSKE BANOVINE. Gosp. Dr. Josip Šilović, ban Savske banovine, osnovao je posebno banovinsko turističko vijeće, koje ima u zajednici s ostalim ustanovama sporazumno raditi na unapređivanju turizma u ovoj banovini. U njem su pojedine organizacije zastupane po svojim virilnim članovima. Uprava Savske banovine poklanja osobitu pažnju turizmu i planinarstvu, te je nedavno kod nje ustrojeno mjesto posebnog referenta za turizam. Osim toga u banovinskom je proračunu predvidena za tekuću godinu svota od Din 600.000 za unapređenje turizma, iz koje je HPD središnjica do sada dobila pripomoć od Din 100.000, i to Din 85.000 za gradnju planinarskog doma tik pod vrhom Risnjaka (1528 m) u Gorskom Kotaru i Din 15.000 za izdanje Poljakova »Planinarskog vodiča po Velebitu«. — Na osnovu §. 19. zakona o banskoj upravi gosp. ban je ovih dana imenovao članovima savjetodavnog odbora za turizam na području Savske banovine 19 lica, od kojih su mnogi dugogodišnji prokušani radnici na području našeg turizma i planinarstva. Tako u ovom vijeću ima posred našega predsjednika više aktivnih planinara i odanih prijatelja planinarskog pokreta.

VRHOVNO TURISTIČKO VIJEĆE U JUGOSLAVIJI. Prema vijestima iz Beograda imalo bi se u najskorije vrijeme osnovati vrhovno turističko vijeće, koje bi bilo u neku ruku najviše savjetodavno vijeće za rješavanje aktuelnih turističkih problema u našoj državi i time omogućilo pregledan rad na razvoju turizma. To bi vijeće stajalo u stalnom dodiru s banovinskim turističkim vijećima kao i sa turističkim društvima i ustanovama, a sastajalo bi se barem svaka dva mjeseca.

DOVRŠEN PLANINARSKI DOM NA MOSORU. Ovih dana dovršena je gradnja planinarskog doma, što ga u Ljuvaču na Mosoru podiže HPD podružnica »Mosor« u Splitu. Početkom ljeta graditelj M. Vukelić dovršio je zidanje prizemlja i prvog sprata, a nakon toga su tamošnji radnici izgradili zide nad prvim spratom i podigli armirani betonski krovni vijenac. Tokom ljeta dopremljen je drveni krovni materijal i žlebasti »salonit« do Donjega Sitna, odakle su ga nedavno tamošnji seljaci prenijeli po krševitoj stazi na Ljuvač i time omogućili, da je dom došao pod krov. Tom prigodom društvena je uprava priredila zakusku seljacima, koji su sudjelovali pri podizanju krova. Kad se izvedu unutrašnje radnje, ovaj prvi planinarski dom u Dalmaciji otvorit će se svečanim načinom.

OČEVID NA DOCIMA RADI GRADNJE PLANINARSKE KUĆE. Dne 31. VIII. obavljen je očevid na Docima (Strugama), glavnoj gorskoj previji u Južnom Velebitu, da se izabere zgodno mjesto za gradnju nove planinarske kuće. Sudjelovali su u ime HPD-a središnjice g. dr. I. Krajač, naš začasni član i odbornik, izaslanici HPD-a podružnice »Visočica« u Gospiću, koja namjerava tu gradnju u sporazumu s maticom buduće godine izvesti, pak zastupnik državne šumske uprave u Sv. Roku.

NAROD GRADI CRKVICU S PLANINARSKIM SKLONIŠTEM U PLAININI. Don Ante Adžija, župnik u Starigradu pod Velebitom, sagradio je u

mjesecu srpnju u osam dana s pomoću svojih župljana novu crkvicu u čast Velike Gospe na Velikom Rujnu (oko 1000 m) na primorskoj strani u Južnom Velebitu, i to na jednom krasnom i otvorenom brežuljku, nedaleko (oko 40 m) od stare i trošne kapelice, kod koje su se do sad držala proštenja na Veliku Gospu. Sakristija (kapić) uz crkvicu tako je uređena, da će sa svojim posebnim ulazom biti kao mali stan s posteljom ne samo za svećenika u vrijeme proštenja, nego i za planinare, da u slučaju nevremena imaju gdje da zaklone glavu. Na crkvici su napravljeni žlebovi za cisternu, koja će se naknadno izgraditi. Odziv naroda bio je izvanredan: bilo je gotovine samo za jedan vagon cementa i Din 2.000 za potrebito željezo, što je župnik deset godina sabirao. Na 6. VII. krenulo je 50 konja kroz Veliku Paklenicu i Aptovac sa cementom. Na 7. istog mjeseca jedni kopaju i zidaju, drugi nose kamen, dok žene i djevojke na ledima prenose pržinu i vodu, i to dnevno po 100 radnika, a svi besplatno, a u ime crkve dobili su objed i večeru. Peti dan već je bio zvonik gotov i zidovi poravnani. Na to se tri dana radilo živo i spremao krov, te je osmog dana bila crkvica pokrivena. Ukupno potrošeno 600 nadnica. Na Veliku Gospu (15. VIII.) bila je posveta kapelice, kojom se zgodom skupio narod iz Podgorja, Kotara i Like na Velikom Rujnu. Naš planinarski prvak, g. dr. I. Krajač, odazvao se pozivu, da bude kum kod svečanog blagoslova nove kapelice. Upravni odbor HPD središnjice, saznavši za taj plemeniti i požrtvovni čin podgorskih seljaka, poslao je župniku pozdravni brzojav sa darom od Din 300 za uređenje skloništa uz crkvicu i gradnju cisterne. U istu je svrhu darovao g. dr. Krajač Din 200. To je svakako uzoran primjer narodne slegre i požrtvovnosti za opće kulturno dobro.

NAŠE SLIKE. ROŽANSKI KUKOVI: SJEVERNE STIJENE VARNJAČE.
Foto: Dr. J. Poljak. Ova vrlo uspjela slika sjajno nam dočarava jedan od najimpozantnijih vrhova u Rožanskim Kukovima: Varnjaču s njezinim bijelim i strmim sjevernim stijenama. Najviši greben Varnjače, dug blizu 400 m, ima tri izrazite kamene glavice: veliku okruglu sjevernu, koničnu srednju, koja je najviši vrh Varnjače (oko 1625 m) i velik južni vrh u obliku tornja (oko 1615 m), koji kruni istočnu stijenu Varnjačine vrtače, a dobio je u spomen pisca prvog potpunog Velebitskog vodiča ime Poljakov toranj. Na taj toranj prvi se uspeo (26. IV. o. g.) gosp. ing. Ante Premužić (»Hrvatski Planinar«, br. 5. 1930. str. 152). — Tom prigodom spominjemo, da su se u 8. broju »Hrvatskog Planinara« 1930. potkrale pomenjom grijeske u oznaci sadržaja pojedinih slika, i to: Slika 2. prikazuje uistinu toranj zapadno od najvišeg vrha Crikvina, t. j. Premužićev toranj (između 1620 i 1630 m) sa sjeverne strane. — Slika 3. prikazuje najjužniji vrh i toranj Varnjače (oko 1615 m) s »Hajdučkom pećinom« u njegovoј stijeni, koji je prozvan »Poljakovim tornjem«, dok najviši vrh (oko 1625 m) jest srednji vrh Varnjače.

SADRŽAJ: Dr. J. Poljak: Preko Volujaka do Trnovičkog Jezera (str. 275). — Dr. I. Krajač: Novogradnje putova na Velebitu i značenje njihovo (283). — Z. Zubundžija: Oko Čabra i Čabranke (287). — U. Girometta: Na bosanskim planinama (291). — P.: Planinarska slava na Velebitu (295). — Asocijacija Slavenskih Turista (300). — Društvene vijesti: 1. Planinarska kuća na Ravnoj Gori (300). — 2. Turističko vijeće Savske banovine (301). — 3. Vrhovno turističko vijeće u Jugoslaviji (301). — 4. Dovršen planinarski dom na Mosoru (301). — 5. Očevid na Docima radi gradnje planinarske kuće (301). — 6. Narod gradi crkvicu s planinari. skloništem na planini (301). — 7. Naše slike.

Odgovorni urednik: prof. Josip Pasarić, Ulica kraljice Marije 20. — Izdavač »Hrvatsko Planinarsko Društvo« u Zagrebu. — Tiskar »Tipografije« d. d. Zagreb, Preradovićev trg 9. — Za tiskaru odgovara I. Ivanković, Zagreb, Selska c. 39.